

RAZGOVORI SA MIJOM

izvodi iz kataloga i novinski članci

ar
SlobodanSlovinić
libris

HALF BOLD FONT
Vijesti

vijetljeni vještaačkim svjetlom, iz nekih velikih i nevidljivih reflektora. Zračak nade, u tom opštem sivilu i mraku, sugerišu sporadično, samo blago kolorisani arealiteti. Kada se detaljnije analiziraju izloženi eksponati, iako ih je autor podveo pod opštu odrednicu, crteži, prije bi se moglo ustvrditi da je riječ o specifičnim slikarskim dostignućima, koja su ostvarena kombinovanom tehnikom na platnu, kartonu i papiru, uz korišćenje akriličnih boja, tempere i tuša, te širokih i veoma tankih slikarskih četki. Koristeći se obimno akvarelskim iskustvima i nekim drugim domišljajima, poput otiskivanja zgužvanim papirom, Raičević u potslikavanju veoma razigrava pretpostavljenu ravan. U sljedećim fazama, vođen bogatim strukturalitetima, Raičević blokira određene partije i nastavlja da modeluje likovno kreativne forme i oblike. Kompletan njegov objektni i predmetno-personalni instrumentarij, proslisan je sa bezbroj nadnaravno-strukturalističkih detalja, dok su prateći, neutralni fonovi, blokirani i široko izdekovani izuzetno crnom supstancom. Opšta metafizičnost i veoma bogata optikalna taktilnost, posebno su potencirani izrazito suspregnutim, crno-bijelim koloritnim štimungom. U tu veoma razvijenu, valersku tamno-svijetlu skalnu, Raičević mjestimično, zbog akcentaže, involvira transparentno-tople nijanse. No, Raičevićeva ostvarenja, nijesu apsolutni prizori stradanja, pakla i propasti, posebno ne oni iz ranijih faza, pa čak ni ovi najnoviji, iz kojih manje ili više, ipak zrače suzdržani optimistički dahovi. Raičević je i ovom najnovijom specifičnom izložbom, zasigurno potvrdio svoje zasluženno mjesto u savremenoj crnogorskoj likovnoj umjetnosti.

MIJO MIJUŠKOVIĆ

Skulpture, galerija "Velimir Leković", Bar, 24. 11. 2008.

U sklopu proslave Dana opštine Bar, novembra ove godine, Centar za kulturu, priredio je u galeriji "Velimir Leković", reprezentativnu izložbu skulptura, uglednog crnogorskog vajara Mija Mijuškovića (Nikšić, 1931). Mijuškovićeve četrdesetogodišnja radna biografija, pripada njegovoj prvoj velikoj ljubavi, meteorologiji. Istovremeno, više od pola vijeka, Mijušković je zaljubljenički ugrađivao svoje kreativne potencijale u skulptursko stvaralaštvo. O rezultatima Mijuškovićeve neizmjerne umjetničko-likovne energije, bjelodano svjedoče njegovih tridesetpet samostalnih i više od dvije stotine kolektivnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Za svoj kreativni rad, dobio je više značajnih priznanja, među kojima: Nagrada za skulpturu, Salon "13 Novembar", Cetinje (1968 i 1977); Nagrada za skulpturu, Bijenale male plastike, Murska Sobota (1977); Nagrada za skulpturu, Nikšićki salon (1980); Medalja za skulpturu, Galerija "Des Arts", Sholet, Francuska (1989); Trinaestojul-

ska nagrada, Podgorica (1992). Član je ULUCG-a od (1968). O Mijuškovićevom nadahnutom likovnom stvaralaštvu, pisali su mnogi istoričari umjetnosti, likovni kritičari i književnici, snimljeno je petnaestak televizijsko-dokumentarnih filmova i emisija u našoj zemlji i svijetu, stalno živi i stvara u Sutomoru. Njegovu reprezentativnu izložbu skulptura, koja je prethodno predstavljena u Subotici, Somboru, Novom Sadu, Beogradu i Kotoru, prati monografsko izdanje sa tekstovima koje potpisuju: Slobodan Marković, Henrik Jurkovski i Ratko Božović, a pojedine cjeline prate izuzetno lucidni Mijuškovićevi zapisi o vlastitom stvaralaštvu. U okviru multimedijalnog predstavljanja, na izložbi je prikazan i kratkometražni dokumentarni film, autora dr Siniše Jelušića, posvećen Mijuškovićevom stvaralaštvu.

U dvoetažnom izložbenom prostoru, prezentirano je šezdeset skulptura galerijskog i malog formata, koje su izložene u slobodnom prostoru, a ostvarene su u raznovrsnom kamenom supstratu. Na pratećim panoima, eksponirano je dvadeset i pet specifično-pločastih eksplikata, sa pirografski utisnutim zapisima brojnih znamenitih ličnosti, posvećeni vajaru Mijuškoviću i njegovom osobenom djelu. Po prvi put, Mijušković se likovnoj publici predstavlja ovako obimnim izborom skulptorskih djela, realizovanim u kamenu, iz više svojih ciklusa: "Boje kamena i boje kanjona Tare", "Ostroški ciklus skulptura", "Kamen u kamenu"-Ciklus Sveta Petka, "I kamene lutke imaju svoju dušu", "U slavu Milutina Milankovića", "Kompozicije-kolaži". Kada se pažljivo sagleda i dubinski analizira, izuzetno sadržajno, raznovrsno i veoma kompleksno Mijuškovićevo skulptorsko stvaralaštvo, odista ga je teško egzaktno podvesti pod neku ustaljenu i potpuno definisanu, likovno-teoretsku sintagmu. Zavisno od specifičnog ambijenta i vremena u kome se zadesio, zavisno od terena i petrificiranog supstrata koji je odabrao da oblikuje, zavisno od kalcifikovanih aglomeracije i žila kucavica, zavisno od vlastitih inspirativnih tokova, zavisno od vanzemaljskih sila koje uslovljavaju stvaralačke rezultate, Mijušković je permanentno u velikim plimama i osjekama, u onome što bi želio i u onome što se stvarno može ostvariti. No, u krajnjim ishodištima, globalno cijeneći, realnost je potpuno isključena, sve je u njegovim osobenim skulpturama na samom rubu snohvatice, sve duboko onirično oscilira od asocijativnog, simboličkog, metaforičkog, poluapstraktnog do apstraktnog. Mijušković je veoma osobena ličnost i specifičan likovni umjetnik, koji je apsolutno srastao za tlo, prevashodno za ono u kome je ponikao i u kome stvara, ali istovremeno vezan i za sve one druge prostore, kojima je išao u likovno-istraživačke pohode. Svakako, najbolje se osjeća u vlastitom okruženju, u svom dvorištu, ali kao veliki putnik samotnjak, gdje god je krenuo, tamo je i stigao, tamo se umjetnički iskazao i dokazao. Mijušković, kao veliki zanesenjak i istinski zaljubljenik prirode, neumitno je vezan za dva skulptorska materijala, za kamen i

drvo. To su dva supstrata koja supstancijalno osjeća svojom širokom i plementom dušom i neumornom tjelesno-životnom energijom. On se gotovo infantilistički raduje svakom novo pronađenom, inspirativnom kamenom primjerku, a još više onom egzemplarnom, kojeg mu donesu dragi prijatelji sa nekih dalekih svjetskih obzorja. On mu naprosto prilazi kao dijete novoj igrački, zagleda ga, ispituje hromatiku, procjenjuje mogućnosti, promišlja kakva mu je unutrašnja struktura, kakva mu je podatnost, šta od njega može da iskleše stvoriteljska ruka. Mijušković, kao istinski znalac geološkog sustava kamenog supstrata, nikada ne siluje materijal, on ga naprosto poštuje i uvažava poput ljudskog bića. On mu se gotovo podastire, odstranjuje trošne i krte djelove, pažljivo i blago oblikuje, glača ga, polira i miluje, da bi ga na kraju postavio na neku čvrstu podlogu, zapravo, na odgovarajući postament. Takav, lirsko-poetizovani skulptorski pristup, upravo govori o Mijuškoviću kao osjećajnoj ličnosti, nježnoj i tolerantnoj osobi, o čovjeku velikog životnog iskustva, o likovnom umjetniku prefinjenog duha i daha koji je isključivo vlastitim pregalačkim naporima, značajnim poduhvatima i visokim dometima obezbijedio sebi zasluženo mjesto u savremenoj crnogorskoj likovnoj umjetnosti.

VLADIMIR ĐURANOVIĆ
Crteži, galerija "Centar", Podgorica, 2. 12. 2008.

Centar savremene umjetnosti Crne Gore, decembra ove godine, priredio je u svojoj galeriji "Centar" u Podgorici, samostalnu izložbu crteža crnogorskog slikara Vladimira Đuranovića (Doboj, 1974). Đuranović je završio (1992) Školu primijenjenih umjetnosti u Sarajevu. Diplomirao je na slikarskom odsjeku (1997) i završio (2000) magistarske studije na Fakultetu likovnih umjetnosti na Cetinju. Do sada je imao osam samostalnih, a učestvovao je na pedesetak kolektivnih izložbi u našoj zemlji i svijetu. Član je ULUCG-a od (1997), radi kao asistent na predmetu crtanje na FLU na Cetinju, stalno živi i stvara u Podgorici. Aktuelnu izložbu prati katalog sa tekstom istoričarke umjetnosti Nataše Nikčević. U dvoetažnom izložbenom prostoru, prezentirano je tridesetdva crteža iz ciklusa "Light", dimenzija 35x50, koji su realizovani perom i tušem na papiru, a nastali su ove godine. Svi radovi su orjentisani horizontalno, opremljeni su potpuno unificirano, svijetlim paspartuom, reflektujućim staklom i drvenom lajsnom. Đuranovićevo likovno stvaralaštvo pripada figuralnom konceptu. Već više godina on se veoma seriozno i dubinski bavi crtačkom disciplinom. U strogom središtu njegovih paradigmatičkih istraživanja je ljudsko stvorenje i to ovovremeno i urbanitetno. Zapravo, njega posebno interesuju komunikativni i kompleksni muško-ženski odnosi, te

BRANKA BOGAVAC

CRNA GORA U PARIZU

RAZGOVORI I SUSRETI SA UMJETNICIMA

Šta izaziva naše oduševljenje Mijovim vajarstvom? Šta doživljavamo i spoznajemo gledajući taj neobični i u svemu originalni svijet od kamena i drveta? Čime nas iznenađuje ovaj vajar- samouk nakon hiljada godina koliko se od neolita do danas mnoge civilizacije i estetike uklesuju u kamen? Šta je to još novo i drugčije moglo da se javi što već nije viđeno i prokušano o kamenu i u njemu? Do Mija imao sam utisak da su iscrpljene sve mogućnosti vajarskog izraza, u prošlosti i danas. Oni koji hodaju svijetom ne bi li našli još nešto novo, naći će ga pod otvorenim nebom primorskog gradića Sutomora, gdje se najzad skrasio ovaj usamljenik“. Tako je vojvođanski književnik Radovan Ždrale pisao 2005. godine o Miju Mijuškoviću.

O ovom našem usamljeniku, dodala bih, da je on ne samo usamljen u svojoj ljudskoj samoći- Mijušković je prije svega usamljen u onome što radi. Nema u ovom našem umjetničkom prostoru ni predaka ni nasljednika. („To je onaj što zaroni u Skadarsko blato i izvuče živu ticu“). U ličnosti ovog samoukog vajara (samoukog? A koje je škole završio Van Gog?! A koje Bejkon?!) srele su se dvije samoće koje se, inače, rijetko srijetaju. Mijo! Ako ima mjesečara među crnogorskim umjetnicima 20-og vijeka, onda je to Mijo, u svemu i po svemu. Sjećam ga se sa davne pariske izložbe gdje mu je za knjigu utisaka služila daska. A ta legenda o umjetniku - samotnjaku stigla je dalje nego što je to umjetnik i sanjao. Na kamenim policama nad Sutomore onaj koji kao fantom hoda prirodom, zemljinim šarom, skućio je kamen na kamenu, skućio svoja sabrana djela koja je tesao i klesao, afirmišući ono što je u postojećim oblicima prepoznao i razvio do razine umjetničkog. I ma koliko da je mjesečarske prirode, Mijo je decenijama veoma prisutan na jugoslovenskom prostoru. Izlagao je u Parizu, Rimu, Karlsruheu, Bariju, Sardiniji... Rođen je 1931. Izlaže od 1964. O njegovom radu objavljena je značajna monografija, a u njegovom ateljeu ispisao je na daskama, zažarenim šilom, poeziju naših i stranih pjesnika među kojima su Jevtušenko, Alberti, Davičo, Desanka Maksimović, Vesna Parun... U svakom slučaju, njegovo umjetničko istraživanje je vrsta poezije koja se može vidjeti i opipati. Moram da priznam da sam sa Mijom razgovarala i prije nego što sam ga srela, gledajući reprodukcije njegovih osobenih skulptura. Svako je od nas, u neposrednom kontaktu s prirodom, toliko puta prepoznao oblike- simbole, koje je samo Mijo uspio da artikuliše i svede na razumljiv (prepoznatljiv) jezik.

Mijo, kako si postao umjetnik? Šta je bio neposredni povod? Oni koji bi htjeli da te svedu na takozvane naivne umjetnike, sami su naivni, jer se iza tvoje neposrednosti transformacije oblika krije čitav jedan sistem utemeljen na poznavanju umjetnosti. Možda je to što radiš neka vrsta sirove umjetnosti, onako kako ju je vidio veliki francusku umjetnik Dibiŕfe. Da li si bio u njegovom muzeju u Lozani? Pomozi mi da nađem šifru za ono što je, po tebi, najvažnije u onome što si i kako si radio, mada i sam znaš da se jedan takav pristup često razlikuje od onog posmatračevog pristupa umjetnikovoj ličnosti i njegovom djelu...

Ne znam koji su tom i čime se bave, ljudi o kojima govoriš, a vjerujem ne znaju ni oni sami, bez obzira na njihove „atribute“. Od najranije mladosti počeo sam se družiti sa ljudima sklonim poeziji i umjetnosti. U mom Nikšiću to su bili Mišel Kontić i Vladeta Kovačević koji su bili okrenuti likovnosti, Vito Nikolić – poeziji, a Milo Marjanović- kreativnosti, on je, inače, postao veoma poznati matematičar. Stariji brat je bio atletičar, a mlađi šahista i poznati fudbaler. Ja sam zalutao u meteorologe te sam tako, sa ogromnim entuzijazmom radio u toj službi. U prilikama kakve su bile tada prisustvovao sam raznim

predavanjima i seminarima te tako i onom koje je držao čuveni, možda tada vodeći svjetski sinoptičar, Tor Beržeron. Kada bi osjetio da popušta pažnja slušalaca, pokazivao bi slike polarne svjetlosti. Zadivljeno sam posmatrao te prizore, razgovarao sa njim i govorio mu o našim Crkvicama gdje pada najviše kiše u Evropi. Počeo sam razmišljati o bavljenju time čemu sam se kasnije i posvetio. U to sam bio potpuno siguran kada sam bio u prilici da dva tri dana budem sa našim najpoznatijim meteorologom, i u svijetu poznatim akademikom Pavlom Vujovićem. Predsjedovao je Kongresu geografa Jugoslavije u Titogradu. Bio sam mu domaćin i poveo ga u Nikšić na mjesto gdje ću kasnije podići nešto slično onom što pominješ u Lozani. Ugledni naučnik mi je pričao na tom mjestu o ljepoti oblaka, o blizini mora i planina kao idealnom mjestu za to što sam naumio. Tada sam shvatio čime ću se baviti.

Znaš i sâm da si usamljen u onome što radiš. Pretpostavljam da su, za samonikle, prepreke brojnije i teže. Opiši mi tvoje početke u zemlji koja gotovo sve podvrgava tradiciji i pravilima koja nijesi upotrijebio. Time si, kao bokser u areni, bacio rukavicu (vidljivim i nevidljivim) protivnicima koji ne opraštaju nikakvo ispadanje iz kola.

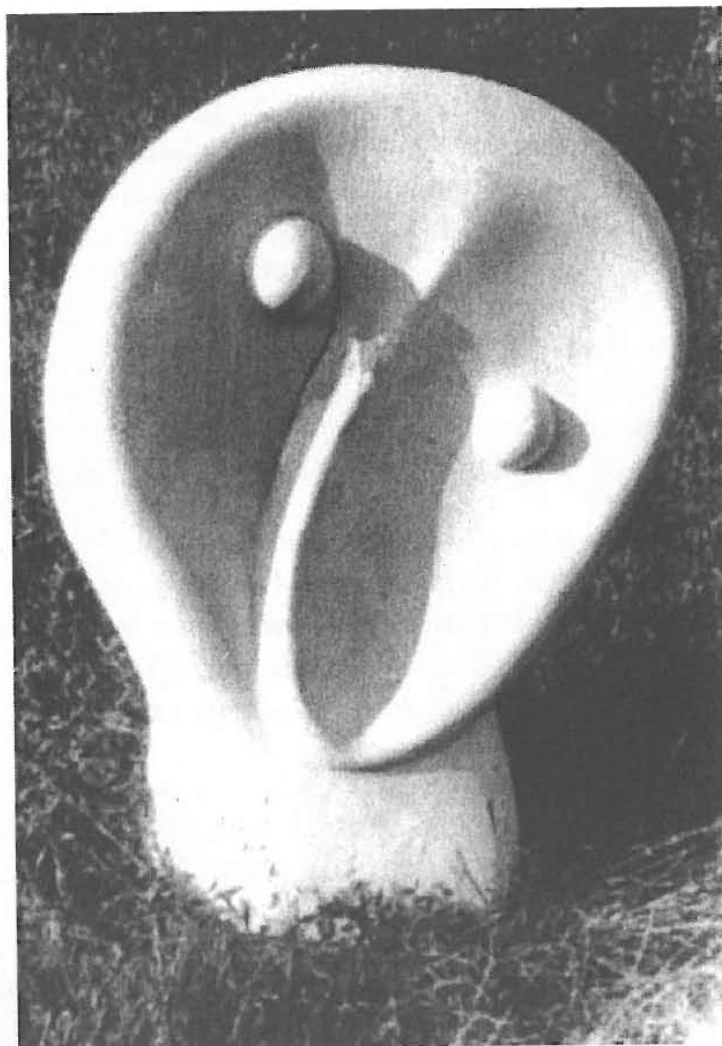
Ja sam sebi postavio samo jedno pravilo – da nema nikakvog pravila. Naravno da sam nailazio na ogromne neprilike i prepreke ali svaki put, i pored ogromne gorčine, izlazio sam čvršći.

Da li si (kasnije) bio bolje shvaćen i prihvaćen u Beogradu, Zagrebu, nego u Crnoj Gori? Zašto Crna Gora (još uvijek) čeka da joj sinovi budu prvo priznati u svijetu, pa tek onda doma?

Ja, naravno, volim Crnu Goru ali što se tiče „shvaćenosti“, vrlo sam brzo naučio šta to znači kad je riječ o tome „je li naš ili njihov“? Ja sam uvijek bio svoj, a nikada „njihov“. Nažalost, to me je vrlo često pratilo. Na Bijenale sitne plastike nekada vrlo značajne u Murskoj Soboti, izabrao me selektor iz Beograda, a na čuvenoj vajarskoj smotri „Mermerni zvuci“ u Arandjelovcu, selektor iz Zagreba

Radovan Ždrale te upoređuje sa Njegošem. Naravno, usporedba je uslovna, zasnovana na samosvojnosti. Kako bi ti prokomentarisao ovo upoređenje? Ima li u tvojoj vajarskoj potrazi nešto epsko? Ako, po tebi, ima, u čemu se sastoji? Ima se utisak da ti pomažeš nekom svom Bogu da ponovo oživi zaboravljeni svijet u koji se ti spuštaš kao speleolog u pećinu vremena.

Ždrale je pisao, poduži esej i vjerovatno je mislio na posebnost moga rada. Posmatrao sam epsko i dramatično u prirodi Crne Gore i otvorenih očiju upijao te prizore. Kada sam u početku rada prelazio jednim od vrhova Durmitora, na visini od 2100 metara nadmotske visine, po zimi, jakom vjetru

i niskoj temperaturi, zapazio sam, na samom vrhu, jedan bor – krivaj, koji se svemu opirao. Posmatrao sam i krševita korita na Crkvicama iz kojih se slivala voda u slapovima za vrijeme velikih kiša. Naravno, to epsko i dramatično, osjeća se u mojim radovima. U jednoj velikoj francuskoj televizijskoj emisiji u vrijeme kada sam u Parizu imao izložbu, bili su prisutni predstavnici raznih naroda, a ja sam zapravo govorio o tome. Posle puno vremena sreo sam Francuze koji su mi pričali o svom utisku iz te priče. Znači, bio sam istinit.

Voljela bih da vidim tvoje skulpture po crnogorskim selima, na prilazima gradova i na gradskim raskrscima. Ne samo da bi tako ušle u narod na „velika vrata“, nego bi narod u njima našao potvrdu da je ono što u prividu vidi zaista stvarno. To bi mu bila i podrška i utjeha (za nedovršenost života). Da li se slažeš sa mnom?

Potpuno se slažem. Bio bih srećan da makar to bude na nekim mjestima. Ne samo moje skulpture, nego i skulpture desetak vrlo darovitih vajara koji sada djeluju u Crnoj Gori, ali nažalost, naš neukus, razne „kreacije“, pregrade i zidovi, gutaju ogromna sredstva, a kulture niče.

Opiši, molim te, prve tvoje utiske, i prve reakcije, na tvoje izložbe po bijelom svijetu, od Rima do Pariza. Zašto ti je u Parizu knjiga utisaka ili, kako je Francuzi nazivaju, zlatna knjiga, bila jedna obična daska, štica? To mi pomalo liči na ironijski odnos Njegoševog Draška u Mlecima, mada znam da tu ima i svojevrsnog performansa. Performansa na tvoj način...

Prvi put sam izlagao u Rimu zahvaljujući Pulu Vujoviću u jednoj maloj galeriji i to je, kao početak, bilo prijatno iskustvo. Tada sam upoznao neke značajne ljude i puno naučio. Shvatio sam da ako nema nečega snažnog iza tebe, ne valja rabota. Drugi put sam došao u susret sa Karlom Pontijem, kada sam sa Filom otišao na trg Venecije u njegovu rezidenciju u Rimu, i bio srećan ugledavši moju skulpturu u njegovom studiju. Kada sam izlazio bio sam razočaran tim susretom. Sreo sam opersku pjevačicu Sonju Barbijeri ... Na izložbi sam sreo i kardinala Šapeja sa kojim sam vodio razgovor. Sada vidim kako sam imao pogrešan sud i naivan stav i predrasude. Inače, imao sam sreću što sam vidio puno lijepog, upoznao divnih ljudi, prepješao čitav Rim, proučavao Etrursku umjetnost, saznao puno o Đakometiju i još puno toga finog. Drugi put, u Parizu, na mojoj izložbi bili su, između ostalih i veliki francuski vajar, Luj Lejg, i gospođa koja je bila šef konzervatora u Luvru, a čiji je muž neki političar. I ja sam posjetio Lejgovu izložbu. On me ohrabrio i napisao poduži tekst koji nikada nijesam dobio. Daska koju pominješ je drveno ulište iz Pive. Ona je zaista bila moja „knjiga utisaka“.

Rekao si jednom da svaki kamen u sebi nosi kamem. Što znači da i drvo u sebi nosi drvo, i da cvijet u sebi ima cvijet. Ovaj Mijo, kojeg mislimo da poznajemo, ima, prema tome, jednog nama nepoznatog Mija koji se briljantno iskazuje u skulpturama. Da li bi htio da mi nešto više kažeš o tom drugom Miju, o tom, da te parafraziram, kamenu u kamenu?

Dugogodišnjim posmatranjem kamena uočio sam njegove različite strukture, a između ostalog i, kamen u kamenu. Po Mosovoj skali postoji 10 stepeni tvrdoće. Kamen koji je u središtu ima stepen 8, dijamant 10, a ostali 3. Godinama oko crkve Svete Petke u Sutomoru, radim skulpture od tog kamena podstaknut našim velikim naučnikom Milutinom Milanovićem koji je toliko podario čovečanstvu svojim djelom o klimi. Ja sam čitao njegove knjige, bio u njegovom rodnom Dalju, na Dunavu, i 1997. priredio izložbu tragajući i tražeći tragove tih promjena u kamenu i u obliku. Izražavao tajanstvenost tih zbivanja. Što se tiče drveta i kamena, toj drami žive i mrtve prirode, otkrio sam u ruševini crkve Šćepanici taj odnos, a o kojoj je tako divno pisao naš poznati nadrealista Dušan Matić.

U Francuskoj postoji nadrealistički dvorac poštara Ševala koji je, u vrijeme kada se pošta raznosila pješke ili biciklom po selima Francuske, skupljao čudno kamenje i od njega izgradio taj fantastični dvorac kojim se Francuzi i dandanas ponose. Ti si, mađutim, koliko znam, imao grd-nih neprilika u tvom kraju, Nikšiću: uništene su ti mnogobrojne skulpture koje su izlagane na Kanskom festivalu, Parizu, Rimu... O svemu ovome nijesi bučno reagovao, a i da jesi, ne bi bilo sramota. Preovladali su tvoja dobrota i smisao za oprostaj. Smatraš li da pravog umjetnika nema bez dobrote? Da je dobrota dar prirode? Da ona dolazi od talenta?

Čuo sam za to. Ja sam u Nikšiću od 1961. godine, i tokom punih 30 godina, pravio kuću kamena i drveta, umjetnosti i nauke. Tu su bile prvenstveno skulpture od drveta, potom kamene, ređe od bronz e i drugih materijala. Tu su bili zapisi pjesnika: Petra Đuranovića, Vaska Pope, Desanke Maksimović, Oskara Daviča, Libera Markonija, Matije Bečkovića, Žarka Đurovića, Dare Sekulić, Darinke Jevrić, Radovana Zogovića, Miodraga Pavlovića, Jakova Grobarova i mnogih drugih, koji su ispisivali na daskama iz svih krajeva Crne Gore. Tu je bila jedinstvena „dokumentacija o Pivi koje više nema“, tu su tragovi posjeta pojedinaca, mojih gostiju, škola, studenata i uglednih gostiju Crne Gore. Kada sam odlazio u penziju, dobio sam Trinaestojulsku nagradu, a odmah potom promijenjena je brava i počelo nestajanje kuće koju pominješ. Skoro sve je uništeno, a naročito ono što je bilo od drveta. Bilo je teško vrijeme. Ja nijesam dizao veliku buku već sam se obratio zvaničnicima. Ni do danas nijesam dobio nikakvu satisfakciju i dalje se povlačeći po sudovima.

Crna Gora je zemlja kamena. Ti si se prema ovom materijalu ponio kao prema svetinji, dodajući mu ono što je on negdje izgubio. Drvo trune i sažme se u plamenu, svede na brz poraz. Da li si uzeo kamen (naročito u posljednje vrijeme) da bi se utrkivao sa vječnošću, da bi umjetnik pokazao da se barabar s kamenom kameni?

Veliki poljski teatralog, Henrih Jurkovski, kaže to što i ti, napisao je divan esej o meni pominjući Malog princa – nagradu, koju je dobio (a ja sam autor skulpture). Nešto slično je učinio i dobitnik Evropske nagrade za poeziju, Hans Trastrem er. Dublje ulazeći u kamen, došao sam do poznatog francuskog pjesnika Rože Kajoa i njegove knjige „Kamenje“. Skoro imam ista osjećanja kao on kada piše o kamenu. Eto tako sada radim na ciklusu kamenih formi u spomen ova dva velika čovjeka Milankovića i Kajoe.

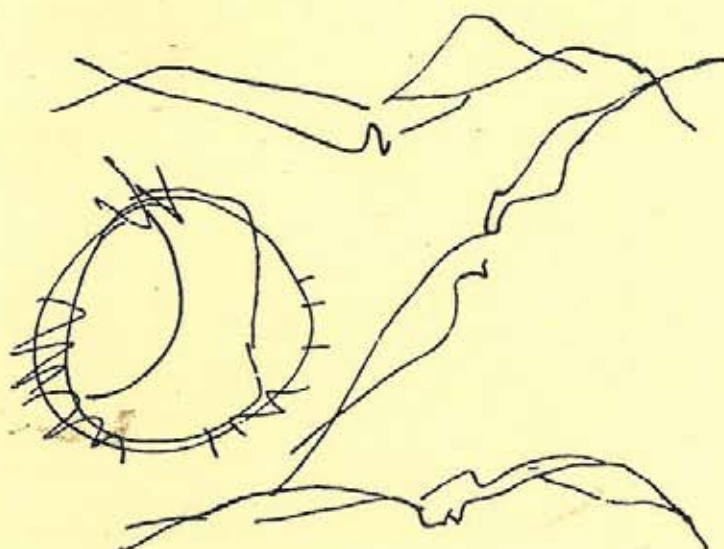
Šta planiraš u budućnosti? Da budućnost nije, shodno tvome pre-poznavanju formi i oblika, samo neprepoznata prošlost? Da li si ikad razmišljao o svojoj školi? Može li se u Crnoj Gori učiti van udžbenika?

Može li umjetnik tvoga kova stvarati i učiti druge kao što su stari grčki filozofi stvarali na bazi spontanosti, a ne dogmi, a ne jednom utvrđenom propisu?

Sada radim novu kuću kamena. Kao što vidiš, nijesam se predao. To što mi se desilo dalo mi je novi elan. Radim u jednom zaseoku svaki dan. Uživam što sam slobodan i što radim ono što volim, ono što je moje. Ponekad se igram u kamenu tražeći u tragu slova O(lja) i H(ana), sjećajući se dragih osoba i bolesnih ljudi.

Želim na kraju da ti kažem da me je ovaj razgovor podsjetio na tvoga brata Dušana Bogavca, novinara sa kojim sam se mnogo družio i sa kojim smo bili veliki prijatelji.

Љуба Вукмановић
РУКА НА СРЦУ

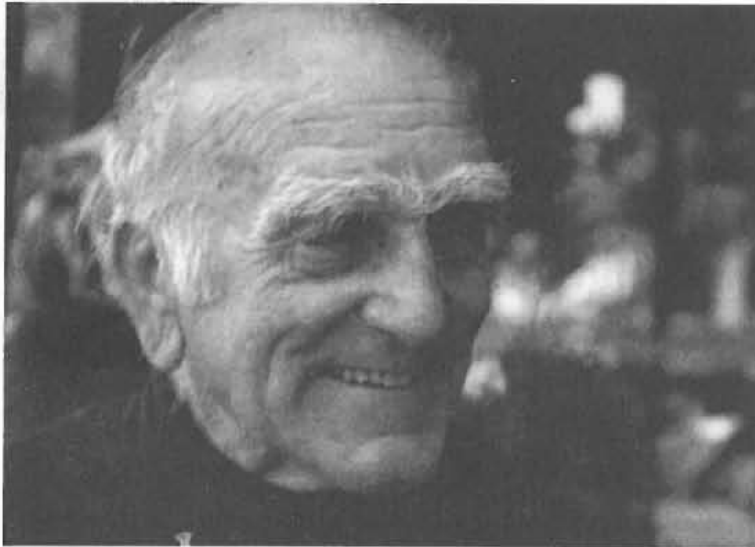

КАМЕНИ СОНЕТ МИЈЕ МИЈУШКОВИЋА

Март 1982.

Камен из: Осироја, Пиве, Таре, Бечића, Црквице, Мораче, Цетиња и са Ловћена.

Љуби од Келе, Славуја и Мије.

Мија Мијушковић

Ове речи урезане су на дужој дасци, а испод њих је цементом за камен залепљено шеснаест облутака разних облика и величина. То је посвета тројице – Владимира Ракића Келе, Славуја Хацића и њега, писца Мије Мијушковића. За писање по дасци имао је Мија малу справу: кад њу укључи

у струју, шиљак на врху одмах се усија. Том ужареном иглом почне Мија запис – у ткиво даске урезује речи: лирски стих, лепореку посвету, пријатељски поздрав. Те речи у дасци личе на необичну, старинску нагорелину. Ето, ове, посвећене мени, трају дуже од три деценије, а Мијин рукопис не бледи.

Ракић, Хацић и Мија – они су се морали срести, неизбежно. Човека као Мије нема на пола света. Затекли су га на метеоролошкој станици у Никшићу: тамо је без неке амбиције мерио кишу, ветрове, снегове, облаке, најављивао сунчани дан. А кад није запослен у клими, Мија је

вајар, јединствен: његове чудесне скулптуре задиве свуда где се појаве. Људи путују по свету и доносе успомене, а Мија – не: он на леђа упрти цак облутака. Оних у чијим грубим облицима назире њихову душу – човеколики облик, скривен вековима. Он то осети, он то види.

Запути се Мија урвинама, каменим пустињама, пресахлим потоцима. Загледан у облутке, бира оне чудних облика и боја, а има и оних – срасли камен и пањ. То је Мијино једино имање: камен и пањ. Мија облутке бруси, глача, у њима буди мртве споменике природе. Својим скулптурама – тим откривеним тајнама камена, задивио је и класике наше лирике: Васка Попу, Стевана Раичковића, Десанку Максимовић, Миодрага Павловића... Најлепше о њиховим чарима казала је песникиња Весна Парун: црногорски сонети. Виђени су и у Паризу, Лиону, Ници, Кану, Риму, Хамбургу, Ослу...

Влада Ракић и Славуј Хаџић имали су за десет година својих „Путовања“ саговорнике за усхићење и респект: и академике, и песнике, и сликаре, и историчаре, и научнике, и људе из народа – њих су посебно волели због њихове занесености неком лепотом природе и живота. А нико није као Мија: као да је васкрснуо из античке драме! Глас му – ромор из кањона. У његовој речи уплетени су и еп, и блистава метафора, и лирски бљесак... Његова крупна дикција је драмска. И осећа се то како их је Мија дивно инспирисао: Славујева камера блиста, Владин запис је песма у прози. То је путопис тројице, а душа једна.

Мијина скулптура на дасци и посвета писана ужареном иглом – успомена на тај њихов лепи дан... Облуци: бели, жути, плавосиви... Онај из песка Таре личи на главу човечуљка: има очи, нос му некако стањен, а види се да би нешто галамио само да га векови у води нису ућуткали.

Било би сулудо и помислити тада, у тим далеким данима, да ће та прича о Влади, Славују и Мији бити настављена на новосадском Градском гробљу. Све ово што пишем о томе, било је Славујево, Мијино и моје тужно путовање.

Чим је и у Никшић стигла вест да је Владимир Ракић преминуо 30. децембра 1985, Мија се јавио с поруком: жели да исклеше

надгробни споменик. Казао је: биће то огромни облутак и дугачка камена плоча – баш она на којој су Влада и Мија стајали док је Славуј снимао њихов разговор за путопис „Камен, дрво, љубав”.

Мијина порука о споменику већ је била и његова одлука. Нема шта да се чека: не заборавља Мија да су Влада и Славуј открили гледаоцима Југославије његов чудесни свет откривен у камену и у пању. У тој његовој племенитости, све је једноставно, у хармонији. Мија је своје етичко начело сабрао у реченици: „Ко од другог добије, а ништа не даје, сиромашнији је од онога који ништа не добија, а сам доста даје”. Из те Мијине филозофије живота, настао је тај његов дар – споменик без премца.

О последњем, трагичном дану Владе Ракића, и о тој Мијиној скулптури, сабрао сам многе странице. У тим рукописима је и Славуј: само он, или смо заједно, или се он помиње. Поново читам:

„Пишемо ти о Влади Ракићу Кели с осећањем љубави за њега, а знамо да је и теби остао у пријатељској успомени. До нас је стигла твоја жеља да се придружиш подизању споменика Влади. То нас искрено радује, а вест о томе је са задовољством примила и Владина породица” – писали смо Мији 9. јула 1986. Молили смо да нам пошаље скице скулптуре – споменика: желе да их виде Владина супруга Беба и његова сестра Мирна. И да препоручи шта да припремимо да му буде од помоћи.

Мија ми је послао своју монографију, аутора Весне Малишић и Миле Гроздановић (Титоград, 1986). Фотографије многобројних Мијиних скулптура прате записи ликовних критичара, песника, сликара... Сви надахнути Мијиним чудесним даром да у камену, и у дрвету из потока и кањона, длетом буди човеколика створења, нама невидљива, која вековима дремају у облутку и пању. И у посвети на књизи помиње Ракића: „Ето, нека ова књига подсећа на чојвека који нас упозна на тако чудан начин, а који исто тако чудно и рано оде, на нашег драгог Келу.”

Јавио сам телефоном Мији да је монографија стигла и послао му писмо: „Очаран сам поново твојим скулптурама. Први пут сам их видео кад их је снимио Славуј Хацић и кад је о теби и њима писао по којни Влада Ракић. Оно је трен: бљесну на ТВ екрану и нестану. Сада

их посматрам на страницама монографије. Чудо! Лепо је рекла Мари-на Цветајева: 'Љубав увек нађе.' Ти љубав нађеш у природи и, улепшану, источиш из душе. У тој твојој моћи да твоја љубав према лепоти увек нађе лепоту – теби у томе помажу и планинске виле! Не опири се, Мијо! Признај: оне су те омађијале! Лепотице су ти досудиле нај-лепше – да ти се људи диве”.

Мија жури... Како истекне време његове смене у метеорологији, лаћа се длета и чекића – бруси љути камен у споменик. „Ево већ радим неђељу дана и надам се да ће сада ићи лакше – јасно је како треба урадити”, писао ми је 29. августа 1986. Послао је скице скулптуре, да их виде Беба и Мирна: „Ако им се заиста допадну, биће ми драго, а ако не – онда ће то остати да ме подсећа на тога мени тако драгог чојвека”. Мија је уз скице скулптура написао и ове описе:

„Фигура I: Она је од љутог камена, дугачка 150, широка 80 цм. Овај камен је сав избраздан и, када би га човјек увећао, представљао би прави рељеф нашег крша. Ово камење сам показивао несрећном Кели, а Славуј га је и снимео. На једном гребену, који бих углачао, било би написано име и презиме, а на другом датуми. Све би друго остало природно.

Фигура II: То је специјални камен (имаш једно мало парче) из Острога. Камен је шупљикав. На том камену смо буквално и стојали када смо били испод Острога, а Славуј је и апаратом начинио снимак (нијесам га никада видио). Из њега гледа једно око, као окамењено око. Све то, дакле, има директне везе са Келом. Временом би израсле маховине из главне фигуре, из њених шупљина”.

Мијине скулптуре на цртежима споменика делују снажно, монументално, као одрон камена од огромне громаде. Личе на откопану древност. Писао сам му 6. септембра 1986: „Владина сестра Мирна била је код мене у 'Дневнику', заједно с нашим пријатељем Петром Латинићем. Дао сам јој твоје скице и објашњења... Мирна је истог дана била с Владином супругом Бебом, па ми се јавила телефоном. Оне сматрају: твоје скулптуре биће Влади најлепши споменик”...

Ово писмо Мији послао сам из штампарије, заједно са сутрашњим, недељним „Дневником” – у листу је објављен прилог о Мији и репродукције његових скулптура. „То је поздрав теби од уредника нашег

Културног додатка Мише Живановића и мене... Славуја још нема с пута. Чим се јави, даћу и њему примерак твоје скице скулптуре – споменика и објашњење”. У писмо сам ставио и фотографије Владине хумке – са Латиновићем сам измерио тај простор, а он га снимио са свих страна, да Мији помогне да боље види своје скулптуре на том месту.

У магловито подне 6. децембра 1986, на гробљу смо дочекали и Мију и скулптуре – заједно су стигли камионом из Никшића. Детаљну сатницу њиховог путовања, и све око утовара и истовара скулптура, поређао је Ика Башић у сценарију – и тај спис је међу папирима о споменику. На десетак фотографија о тим тренуцима, види се како Мијине скулптуре преносе Владины пријатељи – они с којима се дружио на игралишту „Славије”, где смо понекад Славуј и ја ишли на веселе седељке са момцима орним за ватрене приче о фудбалу. На фотографијама су и Латиновић и Славуј – он у бунди, с качкетом који је носио зими. Први пут видимо: огромни облутак брушен је и глачан тако да има симболично око – око камере, а на дугачкој плочи су дубоке бразде – ожиљци векова. И сви видимо: наш драги Мија збуњен је од пријатељских речи захвалности и дивљења његовој племенитости. Шта он осећа, одаје га онај, само његов, очаравајући осмех доброте.

Били смо ту и 13. децембра: Беба и Мирна и њихови најближи, Владины пријатељи из „Дневника” и Телевизије Нови Сад, његови „славијашаи”... Сви видимо како према нама жури Мија Мијушковић – поранио је из Никшића на откривање споменика. У пригодној речи за те тренутке, казао сам: Славуј је снимио Владу и Мију поред тог облутка и плоче са ожиљцима, а Мија је сам наставио њихово заједничко „Путовање” – читаво лето био је посвећен клесању и глачању скулптуре – споменика. Намерник мора да застане, погледа у споменик: не зна ко је и зашто резао љути камен, али осећа да је то нешто снажно. Сам Мија је о том свом сонету у камену оставио траг – на крају плоче урезао је две речи: „Кели – Мијо”. Написао је то танком иглом у камену, једва видљиво. Као да је туда прошао мрав.

Поново смо били заједно с Мијом, 14. децембра 1993, када је у галерији Културног центра Новог Сада отворена велика изложба његових

скулптура. Његових фантастичних бића тајновитих светова природе, како их је назвао Ратко Божовић, Мијин пријатељ, у свом импресивном тексту у каталогу. Све нас је дирнуло кад смо на првој страници прочитали Мијину поруку: „Изложбу посвећујем сени Келе Ракића”. Разнежио се Мија: први пут види девојчицу Мирну Ракић, Бебину и Келину кћи, узбуђену од свега што види око себе – изложбу посвећену њеном тати. Каже јој Мија: нека изабере скулптуру, нека је узме за успомену.

Годинама смо Славуј и ја помињали путопис о Мији и његово јединствено чојство. Видели смо да су се обистиниле његове наде: из малених шупљина – капилара у ткиву облутка, појавиле су се иглице планинске маховине. Она се полагао шири као Мијино цвеће из облутка.

„Влада Ракић има можда најнеобичнији надгробни споменик на новосадском гробљу – камену громаду тешку преко 800 кг, поклон вајара Мије Мијушковића, допремљену из Црне Горе. То је камена плоча на којој су Кела и Мија пред камером разговарали, а донета је из манастира Острога” – писао је Славуј. Читким, крупним рукописом на пет страница, поређао је податке о Ракићу на Телевизији – користио сам их за запис о њему у *Енциклопедији Новој Сага* (23/2004). Поменио је и њихове заједничке путописе: „Оно по чему ће Влада Ракић бити упамћен је његова серија путописних емисија ‘Путовања’. Пуних десет година, све до смрти, он је са сниматељем Славујем Хаџићем успешно реализовао ову серију која је емитована у елитном времену у програму свих југословенских ТВ центара. То није било ни најмање лако ако се зна да су у то време сличне емисије правили најбољи репортери свих ТВ станица – Милан Ковачевић, родоначелник путописног ТВ новинарства код нас, са чувеном емисијом ‘Караван’ за ТВ Београд, Зуко Џумхур – ‘Ходољубља’ за ТВ Сарајево и други. Писано новинарство, научено у ‘Дневнику’, и његов таленат да изузетним текстом који готово никада није могла да угуши ТВ слика, дало је ‘Путовањима’ изразито лични печат овог новинара. Свака серија ове емисије, захваљујући Ракићу, имала је посебан програмски садржај”.

Печат „Путовањима”, својим талентом и трудом, дао је и Славуј. Признање које одаје свом пријатељу, исто толико припада и њему.

Њихови заједнички путописи - њихова је највећа и најдужа телевизијска авантура и професионални домет до тадашњег путописног врха југословенске телевизије. Били су оно најлепше што је Телевизија Нови Сад створила за свој летопис.

Тај Славујев рукопис о Влади Ракићу, о Мији Мијушковићу, о себи, о „Путовањима“ - то је и последње што ми је он написао.

Скулптура Мије Мијушковића

VOL. 152, NO. 5

NOVEMBER 1977

NATIONAL GEOGRAPHIC

BRAZIL TAMES HER
WILD FRONTIER 684

KAUAI

THE ISLAND THAT'S STILL HAWAII 584

ANCIENT EUROPE IS OLDER
THAN WE THOUGHT 615

STILL ESKIMO—STILL FREE:
THE INUIT OF UMINGMAKTOK 624

CUMBERLAND, OUR NEWEST
NATIONAL SEASHORE 649

MONTENEGRO, YUGOSLAVIA'S
"BLACK MOUNTAIN" 663

Conquering the mountains, the Belgrade-Bar Railroad threads the Morača River gorge (right), linking the Danube with the Adriatic. Under construction for ten years, the 73 miles of track through Montenegro includes 29 miles of tunnels and 92 bridges. Twisting roads can lead to a tragic end. A sign accompanied by remnants of a crashed auto (below) memorializes brothers who died near Nikšić.

inside a cliff by a hundred-foot waterfall. Tiny yellow-dashed birds flicker in the wind of the plunging water.

We refresh ourselves in the icy spray, and my thoughts are cleansed of bloody history.

Somehow this seems a holy place, where the soul of such a land might shelter.

MIJO MIJUŠKOVIĆ believes the soul of Montenegro is made of wood. His huge hands can carve and shape with enormous delicacy. His face is huge as well, like a model for something to be chiseled on a mountain.

Mijo is 46, a meteorologist by profession,

and a sculptor by something more than choice.

"I travel all Montenegro, to measure the snowpack, the water reserve. Once I am on Durmitor. A snowstorm comes, and I am lost. If I stop to rest, I will die. And then I see one tree, and something in its shape tells me how painful life is, and how patient. So I go on, and soon I find the road.

"And I learn that all wood has something to tell us, if we look carefully. So I am a sculptor, but only to find out the truth of wood, not to make it say my idea."

He works in Nikšić, center of Montenegro's mountainous bauxite-mining district northwest of Titograd. His laboratory-studio is

filled with carvings made from strange pieces of wood he has gathered on his travels. Some are graceful and abstract. Some have features half formed in fury; others are like cheerful figures from a fairy tale of creation.

"It is hard to know where nature stopped work and Mijo began," I say, admiring an exquisite sculpture of olive wood glowing with beeswax finish.

"It will not be finished until you see your own truth in it," he says, and makes a gift of it.

We have come to Nikšić on our way to visit the Mratinje Dam construction site on the Piva River near Montenegro's northern

border. Mijo volunteers to guide us, and we set forth on the country's most wretched road—some 30 miles of rock and dust twisting through the hills, swarming with heavy trucks carrying cement for the dam.

Short of our destination, he suddenly commands us to turn off the road, and we find ourselves staring at a rock pile. It is the 16th-century Piva Monastery, which has been dismantled stone by stone to be rebuilt above the water level of the new dam.

Mijo's special joy is a new building nearby, where hundreds of the monastery's precious frescoes hang in air-conditioned darkness. These frescoes, painted centuries ago by

Woven of willow branches and capped by thatch, corncribs in Gusinje (facing page) mark the farm of Amir Hot, whose headdress bespeaks the Moslem faith bequeathed by the Turkish occupation of this area.

Many villagers had worked in the United States for a time. Still they returned to the ways of their forefathers, as demonstrated by a miller grinding corn with a stone wheel powered by a mountain stream (below).

Smitten by photographer Bartlett, a youth (above) followed her admiringly from a distance, then presented her with a rose.

Montenegrin artists trained in Venice, were removed with patient skill: First they were coated with linen glued with honey and bull's bile, then sliced from the walls in fifth-of-an-inch sheets. When the restoration is complete in 1980, the masterpieces will be fitted again and the linen covering removed.

"We could not sacrifice this heritage just for electricity," says Nonin Dusan, one of the conservators. He shows us a 400-year-old fresco he is repairing. It glitters with gold and color as if painted yesterday.

The dam itself crouches like some gravid creature in the Piva gorge, her swollen concrete belly 720 feet high. Some two thousand men worked 24 hours a day for eight years to build it.

"We have always been the poorest state of Yugoslavia," says an engineer at the huge construction camp. "But now our mountains work for us. We have not lost a beautiful river—we have gained a beautiful lake, and electricity for industry as well!"

DURMITOR, the republic's loftiest peak, lies only 14 miles from Mratinje, but no bridge yet spans the Piva gorge. We must drive 90 miles around it to reach Žabljak, the small resort town at the foot of the mountain.

We are without a translator, for Zoran has examinations. Armed with a dictionary, we lurch along a back road that seems to lead only from rocks to more rocks and come upon a black-clad old woman stumping purposefully along. She is delighted to accept a ride, and I ask her destination.

"Dobri Do," she says—and I am baffled, for the dictionary tells me only that she travels to a "good valley."

A few miles farther, she grasps my arm and points. "Dobri Do! Dobri Do!" she says again. Far below, a cluster of thatched huts and sheep pens nestles like a tiny kingdom on green meadows amid towering peaks (pages 664-5). It is one of the sheep camps where villagers bring their flocks in summer to graze on lush new grass.

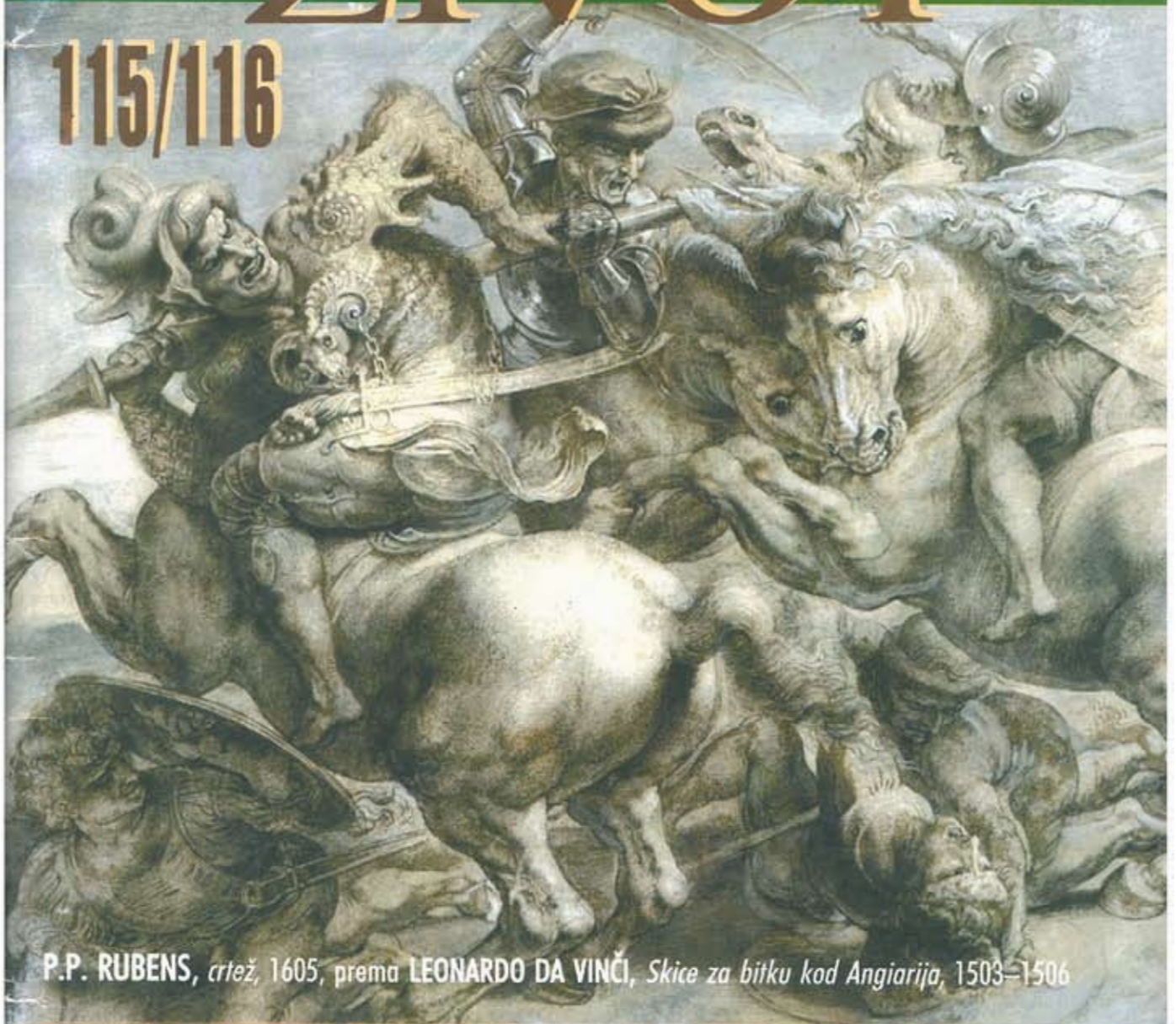
She alights, and we ask if we can follow. She leads us down the springy turf. Linda stops to make a photograph, and suddenly our guide disappears. We walk alone to the huts. There is no sound or movement, but the air seems alive with eyes.

HRONIKA O VIZUELNIM I
PROSTORNIM KOMUNIKACIJAMA

LIKOVNI ŽIVOT

Adresa redakcije: Umetnička galerija "STARA KAMETANIJA" 10088 Zemun, ul. Oslobodjenja br. 8 p. fon 120 CENA: 200 din.

115/116

P.P. RUBENS, crtež, 1605, prema LEONARDO DA VINČI, Skice za bitku kod Angiarija, 1503-1506

Četvrti i peti paviljon Beogradskog sajma, 1937.

pojavi su se prvi moderni hladnjaci sa motorom koji su sami proizvodili led. Danas, tehnika je otišla dalje i izumela hladnjake koji proizvode led bez motornog pogona.

IZ GLASNIKA (1939) SAZNAJEMO I SLEDEĆE – NESALOMLJIVI ČASOVNICI

Posetioci Beogradskog sajma imaće priliku da vide i časovnik koji se navija automatski, ne propušta vodu, nesalomljiv je i smešten u kutiju od nerđajućeg čelika. Nesumnjivo da ovakav časovnik znači veliki napredak i da će u budućnosti postepeno zameniti dosadašnji tip časovnika.

Moda odevnih predmeta je takođe bila važna komponenta Sajma, a tome u Glasniku (1939) nalazimo sledeći tekst, pod naslovom Sajam lansira modu.

U mnogim stvarima sajam lansira modu. U tekstilnom paviljonu pojavice se novi dezeni i nove vrste materija, kod kožnih proizvoda nove forme tašni i kofera, kod galanterije novi dekorativni predmeti, kod nameštaja novi oblici stolova, stolica, ormara i drugih proizvoda, noviteti u bižuteriji itd. Inače, 1938. lansirani su sintetički materijali – lasteks (u različitim primenama) i najlon u proizvodnji čarapa i donjeg veša (steznici).

KRAJ I RAT

Ali, oluja 2. sv. rata se već nadvila nad Evropom i ubrzo će se sve promeniti, pa i namena ovih lepih zgrada, u kojima su se okupljali ljudi iz celog sveta, da jedni drugima pokažu svoja dostignuća.

OKUPATOR PRETVARA SAJAM U NAČISTIČKI LOGOR (1941–44).

U početku je bio samo za Jevreje, ali ubrzo se njima pridružuju i ostali (dobija naziv – Prihvatni logor Zemun). U njemu se ubijaju zatvorenici, a uz Jajince i Banjicu, on postaje i zalih talaca (100 talaca se streljalo za 1 ubijenog Nemca). Tokom 5 godina,

više od 10.000 Jevreja i oko 13.000 Srba i drugih nacionalnosti je ubijeno u ovom logoru. Njihovi neobeleženi grobovi rasuti su svuda po prostoru sajmišta. Za vreme savezničkog bombardovanja u proleće 1944. srušene su sve zgrade, osim centralne kule i Spasićevog paviljona (gde je bila zatvorska bolnica).

Posle rata očuvane zgrade su date likovnim umetnicima za atelje-e, a nastala je i delom namerna, a delom divlja gradnja. Kompleks je 1987. proglašen za kulturno dobro Beograda, a 1992. je usvojen Urbanistički plan, sa ciljem da se rekonstruiše Sajmište. Spomenik žrtvama logora je otkriven aprila 1995. (na 50-to godišnjicu). Obnova, ili uređenje se nameće već decenijama, ali nikako da dođe na dnevni rad prioriteta, a teško je i naći sredstva potrebna za raseljavanje i gradnju.

NOVI SAJAM – 20 GODINA KASNIJE

Dvadeset godina kasnije (1937–57) novi Beogradski sajam se pojavio, na drugom mestu – u Bulevaru vojvode Mišića (1957. g.). Za obnovljeni Beogradski sajam – koji je u prvoj etapi obuhvatao oko 250.000m². – vladalo je veliko interesovanje. Na prvom jesenjem sajmu 1957. je bilo oko 1.500 izlagača (od toga oko 600 stranih – iz 27 zemalja), a bilo je preko milion posetilaca. Tada je donet i plan o izmeštaju železničke stanice. Gradnja Novog Beograda posle 2. sv. rata, počela je 1947. Naziv Novi Beograd js spontano nastao – njega niko nije zvanično unapred odredio. Upotrebljavan je tu i tamo radno i polako je, krov naviku stekao pravo građanstva (...) da bi jednom ušao u zvaničnu terminologiju (Stojanović, 1975, str. 199–218).

BIBLIOGRAFIJA

- Automobili u Beogradu, 1918–41. (kolektiv autora) – Istorijski arhiv, Karić fondacija, Muzej automobila, Beograd, 2002.
- GLASNIK BEOGRADSKOG SAJMA, BR. 1, 1938.
- GLASNIK BEOGRADSKOG SAJMA, BR. 2, 1939.
- Vukotić Lazar, Marta: "Staro beogradsko sajmište" – Godišnjak grada Beograda, knj. 51. 2004.
- Sekulić, Aleksandar: "Prvi beogradski sajam između 1. i 2. sv. rata" – Godišnjak Muzeja grada Beograda, knj. 4. 1957.
- Stojanović, B.: Istorija Novog Beograda 2. deo, Godišnjak grada Beograda, tom 22., 1975.

* PRIMEDBA

Kad sam bio mali, pa su me vodili kod dede i babe, primetio sam da su kod njih sve stvari bile stare. Jednog dana sam se zapitao – ali, mora da je bilo neko (davno) vreme kad su i njihove stvari bile nove, a oni mladi?

Mnogo kasnije, kad sam upoznao kompleks (starog) sajmišta, javilo mi se slično pitanje: mora da su ovdje nekad bile nove i lepe zgrade – kako li je to izgledalo i kad je to bilo? A onda, jednog dana sam preduzeo putovanje kroz vreme. I – nisam mogao da poverujem!

INTERVJU

Razgovor vodio Radoslav Lazić

MIJO MIJUŠKOVIĆ, Vajanje s prirodom

Mijo Mijušković – vajar – rođen 1931. u Nikšiću. Samostalno izlaže u zemlji i inostranstvu od 1964. Član je ULUCG-a. Dobitnik brojnih nagrada za svoja ostvarenja, kao i najviše nagrade za likovnu umjetnost u Crnoj Gori, 13-to julske nagrade, 1992. Rodnom gradu Nikšiću poklonio Park skulptura, koji je, nažalost, devastiran i čeka svoju obnovu, kao jedinstvena izložba skulptura u ambijentalnom prostoru.

– Šta za Vas predstavlja fenomen vajanja u umjetnosti? Vajanje za mene predstavlja prenošenje utisaka ili doživljaja, u oblik, jednog trenutka, koji me je podstakao da reagujem na ono šta sam doživio.

– U Vašem bogatom vajarskom opusu Vi najčešće oblikujete ono što je priroda oblikovala u kamenu ili drvetu. Može li se u ovom slučaju govoriti o umjetničkom oblikovanju prirodnih oblika, o vajanju s prirodom?

Prvo posmatram materijal koji ću oblikovati. Onog trena kada me materijal ponese pristupam oblikovanju.

– Za koje materijale se najradije opredeljujete?

Smatram da vajar može da se izrazi u svakom materijalu i u

svakoj situaciji. Počeo sam s oblikovanjem u drvetu. Kasnije inspirisan manastirima i crkvom Scepanicom, koja je bila nekropola, bio sam oduševljen dodirima drveta s kamenom.

– *Kada i kako ste se susreli s oblikovanjem u metalu?*

U kanjonu Pive otkrio sam ogromno drvo orahovo. Motornom testerom sam počeo obradu i otklanjanje viška materijala. Oblikujući drvo najednom su počele da skaču varnice. Zastao sam. Lanac na mašini bio je prekinut i uništen. Mome čuđenju nije bilo kraja. Tek kasnije sam pronašao u debelom trupcu uraslu konjsku potkovicu. Bila je to igra metala u drvetu. Mome oduševljenje nije bilo kraja.

– *Šta za Vas predstavlja vajarstvo u kamenu, materijalu koji najčešće oblikujete?*

Za kamen sam se počeo zanimati od samog početka. Kamen me interesuje ne samo kao predmet za oblikovanje, već materijal koji me okružuje u Crnoj Gori na svakom mjestu. Praktično više od polovine Crne Gore predstavlja jedan kamen. Moja prva razmišljanja o kamenu potiču još od djetinjstva.

U prilikama koje su se događale, a koje su bile vrlo dramatične, mnogo se putovalo i kuda god sam prolazio, naročito sada već nepostojećim kanjonom Pive, ili kamenjarima Lovčena i Orijena, u mašti sam pravio razne slike od vrlo različitih oblika kamenjara kroz koje sam prolazio. U nekim trenucima pričinjalo mi se da vidim neka stvarno "živa bića", neke nevjerojatne spodobne, naročito u vremenima kada su ratne prilike bile oko nas.

– *U kakvom su odnosu priroda i umjetnik – vajarstvo s prirodom?*

Duga je moja istorija dok nisam počeo da vajar u kamenu. Osnovni i glavni postupak u sadašnjoj fazi oblikovanja jeste proučavanje svake pojedinačne skupine kamenova. Kada me nešto kamenu privuče onda izabran kamen odmah nosim sa sobom. Ako je to nemoguće onda organizujem njegovo prenošenje u moj atelje. Ako je svjež utisak istog momenta pristupam obradi. Kamen djeluje na mene i ja započinjem da djelujem na njega.

– *Kojim sredstvima oblikujete kamen u skulpturu?*

Prvi postupak se ostvaruje čekićem i dljetom. Zatim, u zavisnosti od vrste kamena počinjem da primjenjujem razne brusne alatke. Onda nastaje malo preciznije oblikovanje, da bi na kraju, ako uočim ljepotu kamena, koja je sama po sebi lijepa, ovde želim da navedem misao Eliota, koji kaže, "da je kamen sam po sebi ljepota". Kada je oblik završen pristupam poliranju, iako je taj proces mukotrpan i dosadan, svejestan sam da te stimuliše što više poliraš to ljepota izlazi na svjetlost i forma biva sve ljepša.

– *Ustvari, kako i na koji način dooblikujete prirodne oblike?*

U prvoj fazi me nešto nesvjesno privuče materijalu. Zatim, čim sam uočio u kamenu neki mogući oblik, neki pokret, neku igru oživljavam ga odmah. Najčešće ga odlažem i gotovo potpuno ga zaboravim, da bi se potpuno, neočekivano, u jednom trenutku, čak poslije dvije ili tri godine, pa više, ponovo pojavilo "to" što me je "prvi put privuklo" zamišljenom obliku.

I tada počinje da se pojavljuje zamišljeni oblik. Međutim, pri samom kraju, često otkrijem da mi ruka ne ide u zamišljenom pravcu, tako da me to ponese i ja, osjetim da idem ka otkriću konačnog oblika. Dakle, ja u ovoj fazi oblikovanja, osjećam da prenosim utisak ili osjećanje koje sam u datom trenutku doživio. Potpuno misao sledi rad brusilice ili drugih alatki da bi se pojavio željeni oblik.

– *Kada Vaša skulptura dobija konačni željeni oblik?*

Konačan oblik moja skulptura dobija onog trenutka kada shvatim da nemam više šta da dodam, da nemam više šta na njoj da radim. Međutim, moram reći da skoro nikada nijesam zadovoljan onim što sam napravio. Onda utjehu tražim u započinjanju novog oblikovanja nekog novog oblika.

– *U kakvom su odnosu skulptura i boja? Kako izražavate boju*

u svojim skulpturama?

Prvi put sam se suočio s fenomenom boje u skulpturi na morskoj obali posmatrajući morsko kamenje. Zapanjeno sam posmatrao nevjerojatan spektar divnih i nevidenih boja u morskom kamenju. Najednom, u mome zagledanju primjećujem da je to sve nestalo kao da posmatram fotomorganu ili dugine boje. Shvatio sam da u trenutku plime talasi vode otkrivaju skrivene boje.

Ovo je istinit događaj što ću reći: od mog prvog suočenja s bojom u kamenu zaželio sam kako i na koji način u datom obliku skulpture, da sačuvam i njegovu skrivenu boju. I pored nastojanja prošlo su mnoge godine dok nijesam otišao na jednu sahranu u Andrijevicu. Bio je prohladan martovski dan. Na jednoj velikoj gomili oblutaka, na rijeci Zlorečici, topio se snijeg lagano zadržavajući na mnoštvu oblutaka otkrivajući tako veličanstvene boje, pretežno zelenkastih nijansi, kakve ja u životu do tada nijesam vidio.

Tada sam sebi dao zadatak, da pored oblika, moram svačijem oku otkrijem i te skrivene boje u kamenu. Istog trenutka sam pristupio ispunjavanju toga cilja. Ostao sam u Andrijevicu i prošao uzduž kanjona Zlorečice i prikupio materijal za buduće skulpture. Najljepše moje skulpture od kamena nastajale su od pronađenog kamenog materijala u kanjonu Tare.

A nije ni čudo, kada se zna da je kanjon Tare, u dužini od 160 kilometara, u jednom svom dijelu najdublji usijek na evropskom kontinentu. Koliko je meni poznato to je najdublji kanjon u svijetu poslije jednoga u Kini i onoga u Koloradu u Americi.

Da bih stekao potpunu sliku o kamenu ja sam morao danima, mjesecima i godinama da istražujem kanjon Tare. Možda je to moj najljepši estetski doživljaj prirode.

– *U kakvom su odnosu priroda i umjetnost u Vašem iskustvu?*

Moj doživljaj odnosa prirode i umjetnosti jeste u činjenici da neprestano otkrivam ono što istinski postoji u prirodi, a uopšte nije vidljivo.

– *Profesionalno ste se jedno vrijeme bavili naukom o vremenu*

– meteorologijom. U kakvom su odnosu meteorologija i umjetničko stvaranje?

Kap po kap – to su milioni godina. Tako nastaju čudesni oblici u prirodi kao što su stalaktiti i stalagmiti u "spiljskim galerijama". Sticajem okolnosti sam se kao mlad čovjek našao u meteorologiji. U dvadesetoj godini sam se zatekao na skupu najistaknutijih meteorologa iz cijeloga svijeta. Seminar iz prognoze vremena držao je čuveni tvorac metoda uspješnog prognoziiranja vremena. Na tom skupu sam shvatio da meteorologija i umjetnost pružaju mogućnost interakcije – međusobnog dejstva u prirodnim promjenama. Ovaj estetski utisak me potpuno učvrstio u osjećanju mog budućeg djelovanja. Priroda i umjetnost, nauka i umjetnost su neprekidnom sadejstvu.

– *Može li se govoriti o umjetničkom stvaranju kao svojevrsnom erotizmu? Kakav je odnos Erosa i umjetničke kreacije?*

Između dva različita oblika života u prirodi i umjetnosti rađa se neki novi svijet erotizma. To je moguće naročito u svijetu prirodnih materijala. Samo je potreban neki estetski podsticaj umjetniku da izrazi to osjećanje. Jednom sam radio jednu skulpturu nedefinisanog oblika. Primjetio sam u mojoj okolini parenje kornjača. Prirodno, da sam to osjećanje definisao oblikujući moju erotsku skulpturu.

– *Šta je smisao skulptorskog stvaranja?*

Skulptorsko stvaranje je u suštini pretvaranje mrtvog materijala u "živi" svijet oblika. Čini mi se da u prirodi ništa ne umire, već ponovo javlja kao novi oblik u novoj transformaciji. Sada pokušavam da od nekada smrvljenog kamenja, koji se vremenom pretvorio u čvrsti konglomerat, i u čiji je sastav ušlo malo zemlje i ostataka biljnog svijeta, da nakon zatvorenog oblika, ponovo vratim život stavljajući sloj mahovine i obliku dam drugu kožu.

– Razgovaramo na Međunarodnom festivalu pozorista za decu u Subotici, čiji ste i Vi jedan od osnivača. Vi ste i tvorac skulpture "Malog princa", koji se dodjeljuje svake godine značajnim umjetnicima i naučnicima za doprinos umjetnosti i nauci teatra za decu. Više od deceniju posvećeno pratite svjetsku umjetnost lutkarstva koja se svake godine prikazuje na subotičkom Festivalu. U kakvom su odnosu lutka i skulptura u svijetu umjetničke animacije?

Lutka kao pokretna skulptura, u rukama čovjeka koji od forme lutke, koja je u suštini skulptura, daje niz različitih značenja putem umjetnosti animacije. Ukoliko je iskreno doživljena kod animatora utoliko je to najubjedljiviji dokaz da je lutka u pokretu umjetnička skulptura. To sam bezbroj puta doživio na međunarodnom Festivalu u Subotici, posebno na predstavama kao što su Krcko Oraščić Petra Ilića Čajkovskog u izvođenju Džima Gembla iz Amerike, koji se poistovjetio s lutkama koje animira.

ISPRAVKA

U broju 113/114 tekstu na strani 44 u rubrici INTERVJU, Razgovor sa DRAGOLJUBOM ADŽIĆEM ADŽOM, greškom je reprodukovano rad drugog autora. Izvinjavamo se umetniku i čitaocima.

TRIBINE

TRAJNI ČAS UMETNOSTI – Novosadska neoavangarda 60-ih i 70-ih godina xx veka

Javna diskusija "IZOSTAVljena ISTORIJA" povodom otvaranja izložbe, novembar 2005.

Moderator diskusije:

Želimir Žilnik – filmski reditelj, Novi Sad

Učesnici diskusije:

Dr. Zvonko Maković, istoricar umetnosti, šef Katedre za istoriju umetnosti na Filozofskom Fakultetu u Zagrebu

Dr. Latinka Perović, istoričar, Beograd

Dr. Nebojša Popov, sociolog, urednik časopisa "Republika", Beograd

Lazar Stojanović, filmski reditelj, Beograd

Prof. Dr. Miško Šuvaković, teoretičar umetnosti, Univerzitet Umetnosti Beograd

Balint Szombathy, umetnik, Novi Sad / Budimpešta

Čili tribine "Izostavljena istorija" je da se predstavi deo lokalne istorije koja javnosti i dalje nije poznata ili je često fragmentarna i zasnovana na ličnim interpretacijama. Osnovna pitanja tokom tribine biće vezana za slobodu umetničkog izražavanja i (ne)mogućnost rada u uslovima politički kontrolisane javne sfere sa akcentom na lokalni kontekst Novog Sada. Koliko se globalna politika prelomala na ovu novosadsku scenu, a koliko su dešavanja oko Tribine mladih proizvod lokalnih interakcija u kulturi i politici Novog Sada? To vreme je na globalnom planu obeležilo Vijetnam, demonstracije i omladinski bunt, okupacija Čehoslovačke, poslerankovičevska liberalizacija i rehabilitacija nacionalizama u Jugoslaviji, studentske demonstracije, a zatim i državna reakcija na liberalne tendencije.

Tribinu treba posmatrati kao početak zajedničke rasprave u javnosti, a medijska promocije izložbe "Trajni čas umetnosti" i diskusije "Izostavljena istorija" bi trebalo da otvori ovo polje za dalja interdisciplinarna istraživanja iz oblasti istorije i teorije umetnosti, sociologije, kulturologije, politikologije i istorije. Između 1972. i 1974. godine smenjeni su urednički odbori novosadskih umetničkih i književnih časopisa Polja, Oj Symposiuma na mađarskom, studentskog časopisa Index, i filmske kuće Neoplanta. Godine 1971., umetnici Slavko Bogdanović i Miroslav Mandić su bili osuđeni i zatvoreni zbog svojih umetničkih aktivnosti. Filmovi uspešne filmske kuće Neoplante su bili bunkerisani i zabranjeni za distribuciju. Sprovedena je opsežna akcija tokom koje je onemogućen intelektualni, kulturni pa i demokratski potencijal lokalne sredine. Sada, posle trideset i više godina neophodna je revalorizacija umetničke prakse tog vremena koja je bila usko vezana za osnovne principe

demokratije i prava na slobodu govora i izražavanja.

Upravo politički događaji krajem osamdesetih u Novom Sadu su pokazali slabost društvene i demokratske alternative, a u vezi sa tim tokom tribine možemo postaviti i pitanje da li je diskontinuitet koji se desio početkom sedamdesetih oslabio društvenu percepciju i inhibirao kritičku branu populističkim tendencijama kasnih osamdesetih. S obzirom da su učesnici tribine iz Beograda, Novog Sada i Zagreba, nadamo se da ćemo dobiti i jasniju interpretaciju šta se dešavalo na Tribini mladih i oko nje.

Javni razgovor "Izostavljena istorija" s jedne strane će pokušati da rasvetli šta se dešavalo početkom sedamdesetih u Novom Sadu, a sa druge da ponudi moguće modele kako čitati i pisati novu istoriju sedamdesetih godina.

Moderator tribine:

ŽELIMIR ŽILNIK

Filmski reditelj. Glavni urednik Tribine mladih u periodu 1961–62. godine. Reditelj brojnih kratkometražnih, dokumentarnih, igranih filmova i dokumentarnih TV drama. Celu prvu fazu filmskog rada Žilnik posvećuje savremenim temama, koje uključuju društvenu, političku i ekonomsku kritiku svakodnevice. Studentske demonstracije 1968. godine, tema su i Žilnikovog prvog igranog filma "Rani radovi" (1969). Radeći filmove u novosadskoj "Neoplanti", Žilnik se nalazio u okruženju prvih konkretnih akcija vojvodanske "nove umetničke prakse" šezdesetih i sedamdesetih (Tribina mladih, grupa K&D, Bosch+Bosch itd.), te i njegovi rani filmovi nose pečat svakovrsnog eksperimentisanja i slobodnog izražavanja. "Rani radovi" su bili zabranjeni posredstvom državne cenzure. Film je dobio Grand Prix Zlatnog medveda na Festivalu u Berlinu. Njegov film "Marble ass" iz 1995. godine je nagrađen na Festivalu u Berlinu. www.zelimirzilnik.net

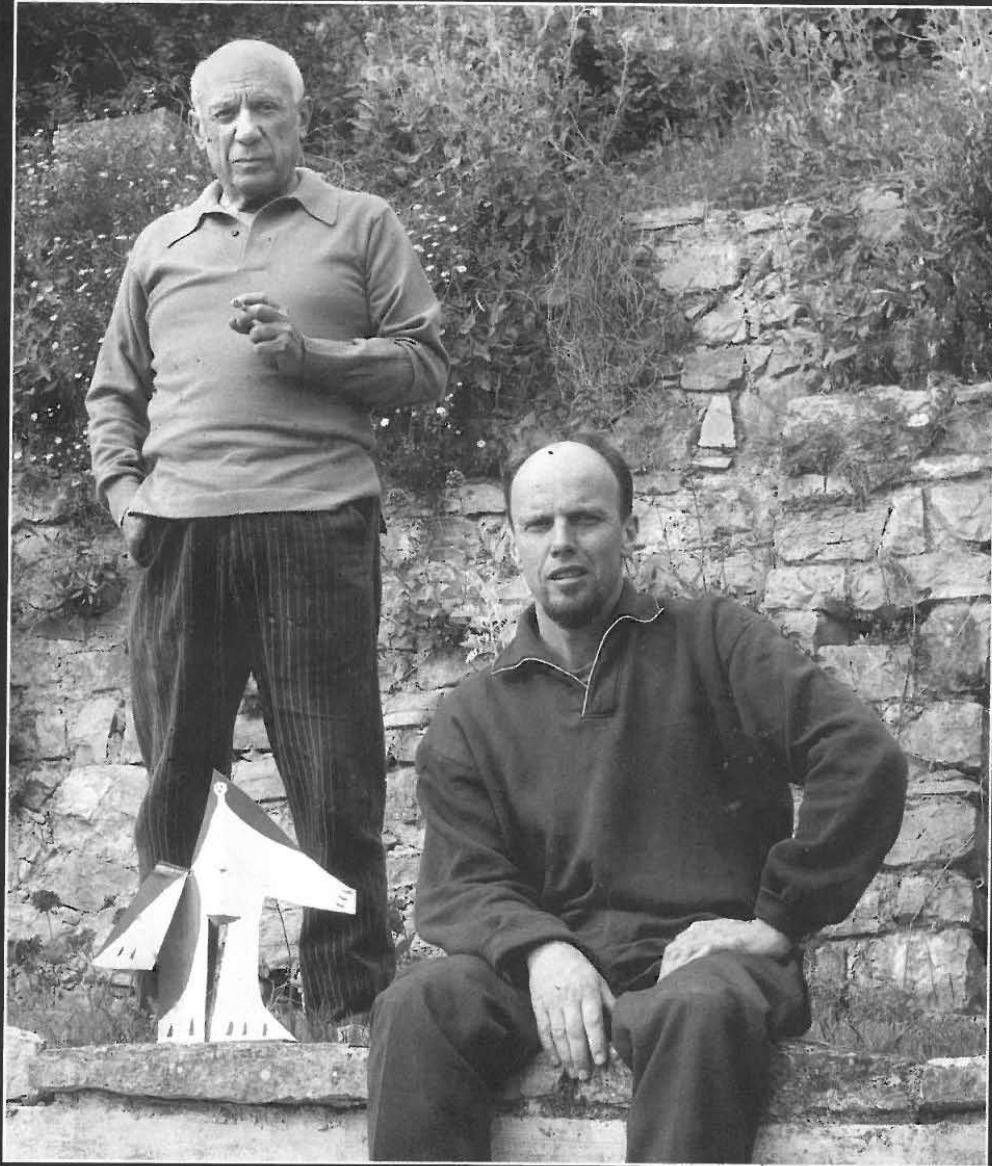
Učesnici na tribini:

Dr ZVONKO MAKOVIĆ

Šef Katedre za modernu umetnost i vizualne komunikacije na Filozofskom Fakultetu u Zagrebu. Autor brojnih izložbi i monografija posvećenih značajnim hrvatskim umetnicima. Kurator nacionalnog paviljona Hrvatske na 49. Venecijanskom bijenalu, oštar kritičar političkih i društvenih prilika u Hrvatskoj tokom 90-ih. Bio je jedan od urednika "Parket salona" na Tribini mladih 1971.

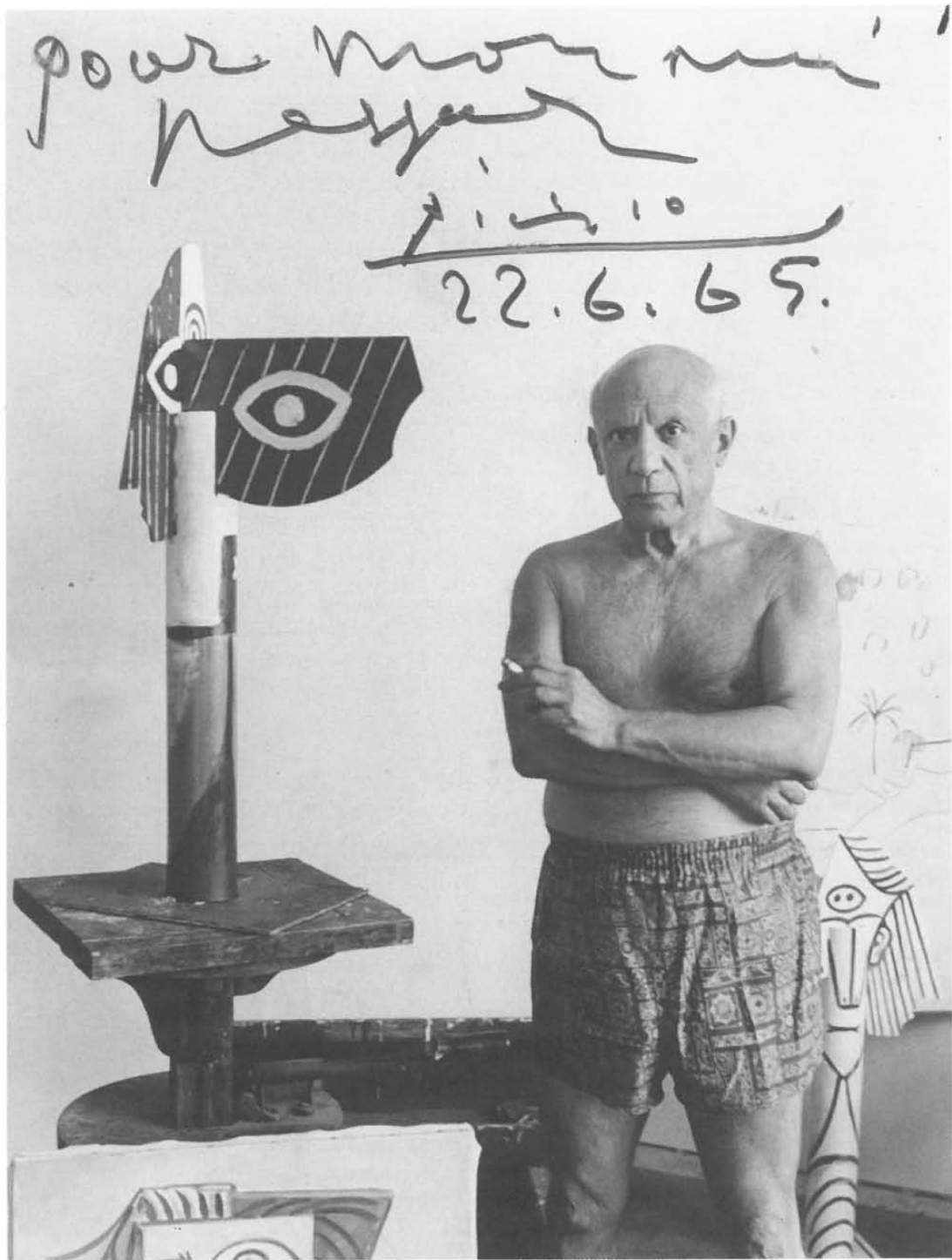
Dr LATINKA PEROVIĆ

Istoričar i publicista. Bila je predsednik SK Srbije od 1969 – 1972. kada je zajedno sa Markom Nikezićem i saradnicima smenjena pod optužbom za liberalizam. Od tada radi na proučavanju istorije moderne srpske države. Radila je u Institutu za noviju istoriju Srbije od 1976. do 1998. god. Od 1993. god. je glavni i odgovorni urednik časopisa "Tokovi istorije".

A CONCRETE PARTNERSHIP
CARL NESJAR & PABLO PICASSO

Picasso with model of **Head of a Woman**
for Kristinehamn, Sweden (1965).
Mougins, France 1964

To our friend
Mijo Mijušković

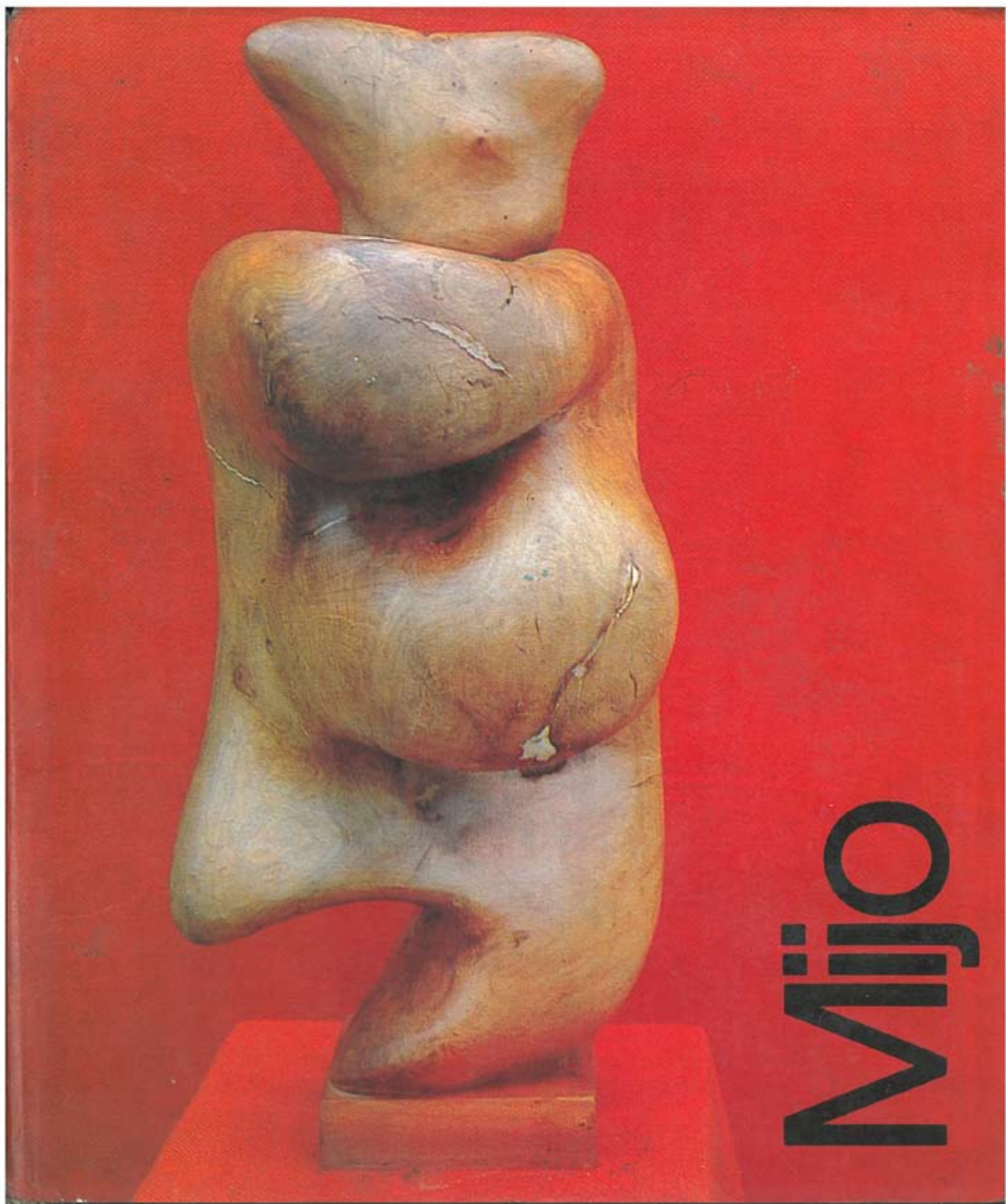
Table of Contents

from:
Sylvia and
Carl Nesjar

Preface	3
Working with Picasso	7
Notes	33
Portraits	35
Catalogue/Check list	45
Carl Nesjar/Pablo Picasso sculpture: murals and free standing sculpture in Sandblasted concrete	47

Oslo
25.11.2009

PRIDATELJSTVO MIJA I CARL NESJAR

RAZGOVORI SA MIJOM

izvodi iz kataloga i novinski članci

Намерни сусрет: вајар Мијо Мијушковић

УСАМЉЕНИК МЕЂУ ОРЛОВИМА

Уметник који је
ораство св
природом

М. Мијушковић:
Камен и дрво у
слободном лету

Мијо Мијушковић спада међу оне малобројне људе који ће заувек остати недоречени. Има се утисак да је целу природу претворио у једну огромну скулптуру, па нам с времена на време нуди део по део ње. Чег се год дотакне, у скулптуру претвара, али увек „наслоњен“ на дрво и камен, као да је из њих израстао, па отуда, можда, и тај његов монашки, аскетски начин живота и бег из урбаних средина ка „орловим кршима“, где најчешће је „осећа себе“, како воли да каже.

Вечити трагач у изналажењу вајарске форме, урања у природу којој касније даје чудесну форму. Јер, по њему, нигде ни један предмет није сам, „него је још и знак и боравиште нечег другог, неке реалности која прелази ризину постојања самог предмета.“

Мијушковићево усамљеничко путовање кроз бескрајне природе оставља иза себе трагове. Покушава (и успева!) да сваки предмет узвиси, усаврши и ослободи, док не осети „да је почео да дише.“ Наизглед све скулптуре уобличене његовим рукама имају непомицност и снагу камена или дрвета.

Међутим, то је само наизглед!

Али, ако се мало дуже дружимо са њима, схватамо да су оне „синтеза свих форми у једну форму“, као део њега коме се не прилази, већ око којег треба кружити, па се тек онда доживљава сва мекоћа његовог обликовања. Склад и неж-

ност. Као да је скулптуру окрлатио, па сваког тренутка очекујемо да ће да полети и одлетити назад у природу, одакле је ишчупана као небески корен.

Целокупно Мијушковићево стваралаштво настаје спонтано, без визионарског виђења крајњег облика. Он настаје у њему у току рада. Тек тада намера добија чистоту и крајњу форму.

Његово стваралаштво одводило га је у друговања и пријатељевања: међу њима је било од бескућника, маргиналаца, па до највећих светских сликара, вајара, песника, академика. У дрвету је исклесало праћу Антологију стихова Весне Парун, Васка Попе, Душана Матића, Десанке Максимовић, Оскара Давича, Стевана Раичковића, Миодрага Павловића, Радована Зоговића, Александра Секулића, Бране Петровића... Слике су му поклањали и у походе долазили Дадо Бурић, Урош Тошковић, Лубарде, Кујачић, Поповић, Гвозденовић, Пријић... А „добри Мијо“, како га иначе сви познаници и пријатељи зову, убеђивао их је да је сваки човек у суштини поштен, чист и песник - само тај „дар неба“ у њему треба открити.

Друговање с вуковима

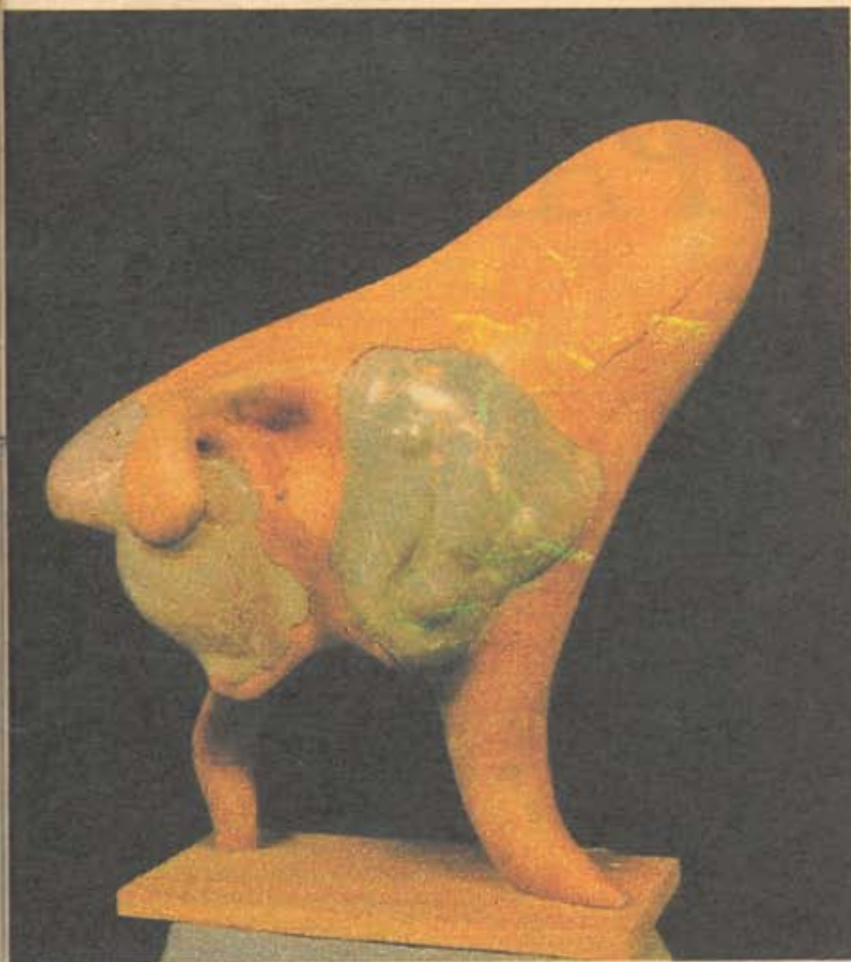
Док је Мијо Мијушковић са вуковима зимовао по пивским и ловћенским гудурама, директор УНЕСКО-вог Института за споменике културе пише му писмо у којем каже да је

срећан што је упознао једног замста слободног човека, а његов колега Луј Лег, председник Академије уметности у Паризу, такође му пише и каже да је срећан што га је упознао и тако „открио геоду богату кристалима поезије.“

- Док сам се прије неколико година ломатао по Пиви, придружи ми се и један младић, који ми одма' рече да је цешарош, лопов, што ли... Вели да 'оће мало са мном да се дружи. А снијег напада преко два метра. Дружисмо ти се ми неких десетак дана и он дуже не издржа... Касније сам добио од њега писмо које чувам као једно међу најдражима, каже Мијо.

Ето - и то је Мијо! Сећа се давног сусрета са малим криминалцем баш као и са академицима, сликарима, песницима, министрима...

У међувремену, ређале су се изложбе по свим градовима Црне Горе и Југославије и на-

стављале do Рима, Париза, Лиона, Нице, Кана, Ремса, Барија, Хасена, Штутгарта, Хамбурга, Манхајма, Осла... О њему су писали хвалоспеве готово сви југословенски и европски ликовни критичари. Додељиване му награде. А „добри Мијо“ слегла је раменима и „трептао“ густим обрвама, као да се све те похвале и почести односе на неког другог а да се он ту случајно затекао.

Дане у градовима носталгично одбројава и размишља како да се што пре врати у пивска беспуља излокана кишом, јер једино је за њега тамо небо „свијетло као дјечија суза“, а да је извор Пиве (Око Пиве) „био нешто најљепше на свијету што је природа створила док ту није направљено вјештачко језеро које је сву љепоту уништило“, па зато данас Мијо прича о извору Пиве као о заувек изгубљеној љубавници коју је од заборава сачувао скулптурама „Лабуд с Ока Пиве“, „Чувар

цркве Шпепаница“, „Камена утроба“...

- Познато је, Мијо, да си ти антикомформиста. Шта је за тебе, уопште, комфоризам?

- За мене је комфор када могу слободно да радим оно што желим а не да ми буде наметнуто. Да нијесам гладан и да кров не цури изнад мене док радим или спавам. Да имам ће да склоним драге предмете које сам у животу по свијету накупио...

- Скоро целокупно твоје стваралаштво је у знаку камена и дрвета. Шта камен и дрво значе у твом животу?

Све је - међувреме

- Пошто сам ја у сталном, непрекидном додиру са природом, нормално је да су само камен и дрво између нас. Ко једном осјети душу и тијело камена, неће престати да трага за исконским облицима на земљи...

Без имало наде да ће Мијо Мијушковић из свог сећања „ишчупати“ бар један непријатни сусрет са неким, сусрет који није успео својом доброћудношћу да потисне у забрав, ипак сам га упитао постоји ли и такав сусрет.

- Имао сам у Риму - каже Мијо снебивајући се. - Послије успјеле изложбе једна од мојих скулптура, посредством организатора, нашла се у богатој колекцији Карла Понтија. Била је продата по цијени назначеној у каталогу. Послије изложбе одем код Понтија по паре. Он ми тражи каталог, као да још нешто погледа. Ја му покажем ону биједу од каталога, јер су ми га пријатељи на брзину направили. Он га са презрењем погледа и одмах ми рече да ће им скулптуру узети, али по много нижој цени. Одједном ми се смрче пред очима. Он је скулптуру процијенио по каталогу а не по њеном квалитету. Ја ћутим, а би ми теже него да ми је шамар ударио. Узмем скулптуру са намјером да је бацим кроз прозор. Онда ме он заустави и плати договорену цијену... Код њега, на крају, остаде скулптура а у мени горчина коју и данас носим...

Онда је Мијо заћутао.

И ја сам ћутао.

Сетих се тада и неколико реченица које је 1977. о Мију написао Брајан Хојсон:

„Мијо Мијушковић верује да је душа Црне Горе саткана од дрвета и камена. Његове огромне руке могу да резбаре и обликују с изузетном прецизношћу. И лице му је крупно као модел што треба да се исклеће у планини...“

У Мијушковићевом стваралаштву најтеже је пронаћи почетак, јер га ни он сам није још дефинисао. По свему судећи, све што је о њему написано до сада је само један Радни наслов.

Без почетка и краја, вајар Мијо Мијушковић наставља да траје као **Међувреме** у просторима само њему доступним и знаним.

Па отуда и сусрети са њим никада нису случајни.

Увек намерни и драги.

Драшко Драшковић

značajnog festivala kakav je bio Festival domaćeg filma u Puli, praktično jedeinog živog dokaza da jugoslovenski film kao takav ipak postoji, "uprkos svemu". Recesija je sveobuhvatna i niko nije ostao pošteđen, što potvrđuje, reklo bi se nikad slabiji kvalitet ponude sa repertoara ovdašnjih bioskopa ili, posmatrano sa druge strane, problem se javlja u obliku neprekidnog i veoma uočljivog opadanja broja bioskopskih posjetilaca. Jedan od najznačajnijih "agensa" aktuelne "velike depresije" bioskopskog filma ili filma uopšte na ovom području je ekspanzija video-industrije, danonoćno nicanje videoklubova koje je praktično i nemoguće prebrojati a još manje staviti pod kontrolu, što je sve uz nedomaćinsku politiku /društvenih/ bioskopa pogodovalo instaliranju video-tržišta koje je pohotno počelo da preotima publiku bioskopima nesviklim na surova pravila igre tamo gdje je zakon vrijednosti vrhovni regulator. Nije teško naslutiti krajnje nepovoljan razvoj situacije kojoj je potencijalno razrješenje preobraćanje vrijednosno-socijalne pozicije "pokretnih slika", jer je pošast videa namjerna da preotme primat bioskopa, filmu namijenila onu sudbinu, kakvu je, na primjer, početkom ovoga vijeka doživjelo pozorište upravo pojavom "sedme umjetnosti", u procesu svojevrstnog kvalitativnog prevazilaženja jednog medija drugim. Ovakvu neveselu situaciju ponešto je, ohrabrujući i druge i vraćajući i bioskopu vjeru u sebe, izmijenila pojava pionira privatne inicijative - privatnih distributera, kakvi su M eksport-import, Vans, Frst prodakšn i drugi, koji su i na FEST-u odigrali značajnu ulogu jer su obezbijedili dvadeset filmova iz programa. Jedan dio tih filmova, otkupljen i za redovnu distribuciju uskoro će se naći u repertoaru domaćih bioskopa.

Zbog svega toga, "fenomenologiju" ovogodišnjeg FEST moguće je pravilno razumjeti samo na presjeku ovih i drugih činilaca, metodologijom koja ne smije u svojoj procjeni da ispusti iz vida ni našu neveselu stvarnost, ni pozitivne efekte FEST-a u odnosu na "vanfilmski" kontekst. Svako drugo tumačenje, čini se, klizi u neargumentovano potcjenjivanje, mastan prezir ili nešto treće, podjednako loše. I zato, umjesto zaključka, kada se bude pravila neka nova država ili rekonstruisala ova stara, ili opet nešto treće, podjednako važno, FEST neka bude jedna od onih "starih" stvari koje se mogu nabrojati na prste jedne ruke čije postojanje treba svakako sačuvati i nastaviti u tom novom životu.

Bojan JOVANOVIĆ

SUBBINE

NA ČIJU DUŠU LJUDE I STVARI?

Da bi se objasnio "fenomenom Mijo", Mijo Dobri, kako ga još zovu, nije dovoljno konsultovati kritičarske panegirike, poduže spiskove izložbi, nagrada, priznanja. Ne pomažu mnogo ni pojmovi (jako karakteristični za ovo tlo) - izvorni, naivni, samouki, ili - najljepši od svih - samonikli. Valja u sjećanje prizvati sve one gradske "lere", "oriđnale", "čudake" koji svojim postojanjem i životom u manjem ili većem neskladu sa (ljudskom) okolinom - daju pečat sredini iz koje potiču. Umjetnici među njima imaju katkad dodatni problem: u sukobu su sa "vlastima", skoro uvijek, a barem toliko koliko je umjetničko djelo, po definiciji - predodređeno da ruši pisane i nepisane norme. One, uostalom, sa stanovišta umjetnosti, upravo stoga i postoje. Tek kada "probiju" zacrtanu osrednjost ljudi i njihova djela vrijede našega pamćenja. Te "izgrede" prave ljudi nekad asocijalni, često neprilagodljivi svakodnevicu, zato, s druge strane, puni stvaralačke energije.

Sama priča zvuči banalno. Mijo Mijušković je nikšički hidrometeorolog. Rađeni tri decenije u stanici iznad grada sve je slobodno vrijeme potrošio na traganje za tajnom u materiji razbacanoj u prirodi. Otkrivanju smisla, unutrašnjeg značenja i zračenja kamena i drveta zagubljenih u kanjonima i vrletima Crne Gore. Tako je stvorio svoje životno djelo - više od hiljadu skulptura. Čitav jedan mikrokosmos. Doživio je, da ga (tamo vani) cijene i poštuju, pored sa Arpom, Brankuzijem i Murom... Tako je jednu dosadnu meteorološku stanicu pretvorio u kulturno mjesto. Stjecište ljudi i duha. Odatle su krenule izložbe. Potom je "zamoljen da ode". Uprkos tome on i dalje pravi sjajne izložbe, koje su jedini njegovi ambasadori i advokati. Putuju svijetom i nose sobom priču o sitnom ljudskom nerazumijevanju, zlobi i pakosti, koje srećom, čovjeku i vajaru Miju Mijuškoviću ne mogu ništa. Ova je izložba zaokružena cjelina. Sastavljena je od dijela prenijetog sa izložbe u Dvorcu kralja Nikole u Nikšiću i dopunjena još tolikim brojem radova. S obzirom na uslove koje

Okarakterisana kao kulturni događaj sezone u titogradskoj Galeriji umjetnosti nesvrstanih zemalja izložba skulptura Mija Mijuškovića donosi sobom mučan prizvuk. Rame uz rame snazi djela stoji ogromna nepravda učinjena autoru

posjeduje Galerija nesvrstanih autoru se pružila prilika da napravi tematsku postavku od materijala iz kanjona rijeke Tare.

"Međutim, ovaj prostor je bio zahvalan i da se nešto drugo vidi" - kaže autor: "U jednoj od prostorija napravljena je mala izložba o Pivi. Zapravo, to može biti neka vrsta ekološke izložbe, jer je to materijal koji je izgubljen za sva vremena. I to je dio crnogorske prirode, koji je, na neki način, ako je vrijedan - sačuvan".

Drugi dio izložbe Mijušković naziva "Ostroškim". Tamo su izloženi dijelovi brijesta koji je ušao u istoriju našeg naroda, po Omer-pašinim pohodima na Crnu Goru, koji je pod Manastirom stajao za vrijeme Sv. Vasilija. Onima koji manje vjeruju taj je brijest poznat po tome što je imao, od pitomih vrsta, vjerovatno najveći obim u Crnoj Gori. Č"uda su mu se dešavala, a bio je interesantan po tome što se stalno obnavljao... vezan je za kult Ostroškog manastira... Taj je brijest konačno grom udario, pa su nekakvi ljudi, ja ne znam ni ko je bio, uglavnom svijet bez razumijevanja krenuo da ga naloži. Ja sam zaželio da ga sačuvam i u posljednjem momentu sam otragao od tamo nekoga par komada. I nevjerojatno, u onoj šupljini iznutra on se obnavljao..." - objašnjava Mijo Mijušković.

"Druga cjelina u sastavu ove male izložbe, o Ostrogu, jeste od kamenog konglomerata." Treći dio je potpuno nova i posebna izložba - sastoji se od, pod pritiskom, nagorjelog drveta.

"U sastavu ovoga imam i skulpture kulturnog značaja. Recimo, donio sam iz Karnaka, kao što je poznato prvog svetišta na svijetu, materijale i spojio ih sa ovim našim

Mijo Mijušković sa svojom skulpturom

TJESKOBA DUHA

Nije ovo odlomak o apsurdnom odnosu birokratije i umjetnosti, iz Kafkine proze, niti problem nekog ko uporno polaže pravo na prostor koji mu ne pripada. Ovo je mučna ispovijest čovjeka nesviklog na zakonske norme - priča "jedinственog zaračnjika umjetnosti".

Bez namjere da presuđujemo i personalizujemo ovaj problem, ne možemo a da u njemu ne uočimo višedecenijski crnogorski sindrom - "neprepoznavanja veličine".

Elem, skulptor Mijo Mijušković samo je jedan od velikog broja stvaralaca, koji su, osujećeni na ovaj ili onaj način, jednoga dana odlučili da potraže prostor s više sluha za svoje duhovne porive i potencijale. Ti, naoko samoizgnanici izvan svojih korijena, neprestano se vraćajući njima, ali ne ovdje već negdje drugdje, potvrđivali su identitet svog zavičaja. A, dotle?

Ovim prostorima pirili su mlaki povjetarci provincijskog duha. Sva ta velika, negdje na strani proslavljena i potvrđena imena (od likovne umjetnosti, književnosti, do filma i pozorišta) toliko njih - vraćala su nam se s kvalitativnim žigom neke izvanje, duhovne sredine. I tek smo onda vjerovali da su zaista veliki i da su naši. Tek smo se onda pitali: zašto su otišli, i ne pomislivši da li smo im: do tada usrdno nudili više od onog što su u svom genetskom kodu već donijeli: prirodu kao izazov i tradiciju kao uporište. Teško je povjerovati da podneblje koje je iznjedrilo toliko velikih imena ne posjeduje prepoznatljivost veličine. Možda bi se prije moglo suditi kako je riječ o jednoj dugoj tradicijskoj presiji na duh Crnogoraca: da svako mora biti i heroj, i mudrac i pravednik. U tako jednostranom vrijednosnom sistemu, normalno, svi su jednaki - jednako hrabri, mudri i pravedni. Niko ne pristaje na ljestvicu niže. Uistinu veliki, normalno je da se kloni toga. On je u sebi velik i genijalan, pa, samim tim, i stvarno genijalan. No, na njega tada neminovno nasrće onaj Ezopov pijetao, kome bi, umjesto zrna bisera, priličnije bilo zrno žita. Nije li se, evo i danas, upravo taj pijetao namjerio na vajara Mija Mijuškovića i njegovo djelo - hiljadu i više "posrnutih meteorita koji su u njemu našli svog pjesnika".

Smije li poslužiti kao utjeha to što društvo, u težnji za dosljednim ostvarenjem načela jednakosti pred zakonom, umije, kao i u ovom slučaju, da izjednači ono što se po svojoj prirodi ne da izjednačiti - piljara sa vrhunskim umjetnikom, na primjer.

Može li, uostalom, jedna država bez brige za kulturu i umjetnosti pouzdano graditi svoj nacionalni identitet, "makar muze i morale da čute". I mogu li, na koncu, krhki meteorološki instrumenti suditi o vremenu - o Nikšiću i o Crnoj Gori, pouzdanije od Mijovih skulptura?

Čedomila ĐURĐIĆ
(Emitovano na Radiju Crne Gore 6. II)

Ostroškim kamenom i napravio par minijatura. I skoro istovjetni procesi su se dešavali u staklenim vitrinama. Zatim iz Svete gore, Hilandara -isto minijature, zatim kombinovane minijature i minijature napravljene od kremenja iz kanjona Tare." Tako je o ovoj svojoj izložbi, kroz to i o ličnom odnosu sa prirodom koja ga okružuje, govorio Mijo Mijušković prilikom otvaranja postavke u Galeriji nesvrstanih. Zauzvrat, neko se (s obzirom na okolnosti - naprasno) sjetio da Mijo Mijušković, vjerovatno po nekim propisima, "zloupotrebljava službeni položaj" ili nešto slično, usudivši se da od proste građevine na isturenom brežuljku iznad Nikšića, napravi nešto više od obične meteorološke stanice. Kaznjen je ovako:

- "Uoči Nove godine dobio sam jednom, pa drugi put, pa treći... dopis u kom se doslovce kaže: "da iselim prostor od ljudi i stvari". Mislio sam da je to neka šala ili nešto slično, međutim, to je ponovljeno, i shvatio sam konačno da je istina kad su mi u jednoj kuferti, umazanoj, vjerovatno od slanine, poslali saopštenje da me nema na spisku za nekakvu zimnicu. Ja ne znam ni šta je to. Znači, isplanirali da me čušu. Mislim, ne može me niko čušnuti, ne može ništa, ali je tužno da, danas kada govorimo o ekološkoj državi to meni rade. Kad su me, negdje ranije, pitali šta mislim o tome, ja nijesam znao da ću baš proreći... da se to odnosi na mene. Ja sam uporno, pored redovnog posla, trideset godina to radio. Sve o svom trošku, deset sati uporno dnevno i čini mi se da sam nešto napravio. Tužno je da o ovome pričamo, ali je važno, jer ako se zlu čovjek ne suprotstavi... zbog mene je sasvim sporedno, ali zbog drugih ljudi koji bi radili - vidiš kako ti se zahvale. Još sam razmišljao da li uopšte ima smisla izlagati, htio sam u jednom momentu sve u vazduh... misli čovjek o smislu i besmislu, ali ipak je preovladalo osjećanje da čovjek pokuša da misli o lijepim stvarima."

Pored osvrta na sindrom "neprepoznavanja veličine" (vidi boks), u situaciji u kojoj se, uprkos svim mogućim i nemogućim propisima, ili upravo zbog njih, sve ljudsko u čovjeku buni, kad je bitka sa "papirologijom" unaprijed izgubljena, jedno od pitanja koja se nameću je: šta bi danas rekao Dušan Matić, koji je '78. pisao: "Crna Gora, uza postojbina Mija Mijuškovića, koja je već dva veka bila legenda i čudesan neki vrh gde se zbiva veliko i neobično, kao da je danas u umetnosti našla svoju obnovu".

Da li je mogla naša otužna prosječnost, po uhođanoj dosadašnjoj praksi - bar zažmuriti i čutati nad nečim što prosto - ne razumije?

K. S.

MIJO

ALTERNATIVA

Amikor Mijo Mijušković művészi opuszáról szólunk, alkotói egyéniségéről, egyetlen elmélet sem megfelelő ahhoz, hogy közelebbről meghatározzuk. Sőt, ha lehetőségünk van, hogy kikerüljünk az összes képzőművészeti elméletet, akkor közelebb jutunk alkotói tevékenységéhez. Mijo természetéből adódóan nagy kitartással építi saját világképét és szoborcsodáit. Sikerült megteremtenie saját mikrokozmoszát és eljutott a világnak azokhoz a csodálatos igazságaihoz, amelyek legközelebb állnak hozzá. Szobrai annyira hasonlítanak markáns egyéniségéhez, hogy róla is úgy beszélhetünk, mint egy képzőművészeti objektumról. Azért jelent kihívást Mijo Mijuškovićről beszélni, mert ő maga egy művészeti irányzat és eredeti szellemi alternatíva.

Ratko Božović

KÖZTI FORMA

Mijo kőszobrait úgy fogjuk fel, mint az érintetlen természetet. Ez az ami engem elragadtatással tölt el. Mesterien kombinálja a megmunkált és érintetlen követ. Megfigyelve e két formát, amelyekben a természet és a művészi intuíció ütközik egymással, arra a következtetésre jutottam, hogy Mijo közti formát is teremt. Tizenegy éves kislányom, amikor Mijo kiállításán volt, egyetlen szót sem szólva, némán, körbejárva szemlélte e szobrokat. Amikor azt mondtam: "Íme, egy lófej", csak nézett rám, s így válaszolt: "Hazudsz, ez egy női fej", így jöttem rá Mijo leleményességére: közti formákat teremt. Ezek a legértékesebb formái és üzenetei. Megtörténhet, hogy ezek egy árnyalattal meghaladják Arp, Brancusi és Moore - a XX. század három világhírű szobrásza - művészetét.

Adam Puslojić

POÉTIKUS

Poétikus - ez képezi Mijo esztétikájának az alapját: poétikus, amelyben benne foglaltatik a lét ősi állapotának mitikus és mágikus tapasztalata, amikor is a folyók, a hegyek, a völgyek és bűvópatakok, a viharok és földrengések változtatták meg a világ sorsát. A poétikus e szobrászat esetében eltér a líraitól, függetlenül attól, hogy e formák közül több síma és fényes, gyöngéden megformáltak és tele vannak tapintható kifinomultsággal. Az elementáris kifejezés az, amely megközelítőleg kifejezi művészete lényegének jellegét.

Sreto Bošnjak

STÍLUS

Igaz az a megállapítás, hogy a természetnek - egészét tekintve - nincs stílusa, de viszont van minden hegynek, dombnak, pataknak és kövecskének. Mijo éppen így tagad teljes egészében minden stílust. Viszont itt számos stílus van jelen, pontosan azok a struktúrák szerint amelyek egy ásványtani - taajtani alap rákényszerít. Hihetetlen szenzibilitásával megérzi ezt, s a mechanika területéről az esztétika szférájába helyezi át, de mindezt úgy, hogy e két vonatkozás közé helyezi. E két vonatkozás egyike az organikus forma, a másik a dimanika szolgáltatásban áll. Tehát, ő nem utánoz semmit, hanem életre kelt minden elemet, amit szoborrá formál. Ez az életre keltés - ami nem formális azonosítás - az alapja az organikus forma jelenlétének.

Ez az organikus forma életerőről vall, ami azt jelenti, hogy minden alakzat élő. A nála jelentkező dinamikus forma azt fejezi ki, hogy minden organikus alakzat esztétikailag mélyen gyökerezik a földben, mint ahogy azt Friedrich von Hardenberg Novalis mondaná, aki nem csak költő, hanem geológus (minerológus) is volt. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a Föld valóban élő, s tele esztétikai vetületekkel, függetlenül attól, hogy ennek tudatában vagyunk, vagy nem.

Zoran Glušćević

THE ALTERNATIVE

When talking about the opus of Mijo Mijušković, the singularity of his creations, no theory is good enough to define the artist closely. Moreover, if we are capable to evade all theories on fine art, we come closer to his creations. Mijo is following his own nature and his personal obstinacy in building up his pictures of the world and sculptural miracles. He has succeeded in creating his own microcosms and arriving to miraculous sincerity with the world closest to him. All his sculptures are much like his striking personality, so that we can talk about him as being an object of art himself. It is indeed challenging to talk about Mijo Mijušković who is in himself a cultural movement, an original artistic phenomenon and a spritual alternative.

Written by Ratko Božović

THE INTERIM FORM

Mijo's stone sculptures are accepted as Nature undisturbed. It is what delights me! He monumentally combines the polished and untouched stone. Observing the two forms, where nature and artistic intuition meet, I have come to the idea that Mijo is creating the interim forms. My eleven years old daughter, walked around Mijo's sculptures observing them silently. Whatever possessed me to say: "There is a horse's head". She looked at me and said: "Not true, it is a head of a woman".

I am looking at something ingenious: Mijo is creating interim forms. Those are his most precious forms and most precious teachings. Maybe they are a shade above Arp, Brancusi and Moore, the three grand masters of the world sculpture of the XX century.

Written by Adam Puslojić

POETICAL

Poetical - is the outline of Mijo's aesthetics, poetical pregnant with mythical and magical experiences of primordial state of beings when rivers and mountains, canyons and under earth rivers storms and earthquakes have been changing the destiny of this world. In this sculptures poetical is different from lyrical although many of these forms are smooth and shiny, gently contoured and full of tactile refinement. The word quintessential virtually defines the main character of his art.

Written by Sreto Bošnjak

THE STYLE

As it is true that the nature in itself has no style, whereas each hill, knoll, rivulet and pebble has a style of its own, so it is with Mijo, being a whole or a rock, who negates all styles. However, here we have numerous styles, according to the exact structures enticed by a mineralogy-pedology base. He succeeds to catch this base with his incredible sensibility and aesthetics, so it is thorn between the two ratios. One ratio being in the function of organic form and the other in dynamic form. The sculptor does not imitate, but reanimates each element and turns it into a work of art. Such reanimation, and not the formal identification, is the basis for the presence of organic form.

His organic form speaks of vitality, each form being alive. Whereas his dynamic form indicates that each organic shape is deeply rooted into the ground, as said by Friedrich Leopold von Hardenberg, Novalis who was both a geologist and a poet. Practically, it means, that the earth is alive and full of aesthetic projection, whether we are aware or not.

Written by Zoran Gluščević

Уметници светог срца

"Мур је занимљив вајар - Мијо је бољи"

- Чудо стварања у афричком селу ● "Артист број 1" Матамера: "Имам само дух и таленат"
- Пет вајара - наиваца међу десет најбољих у свету

Село Тенге Њенге, близу Харареа у Зимбабвеу (некадашња Родезија), једно је од великих чуда савременог света. Као да је његове становнике - од најмањег детета до старијих људи - обузела нека врста стваралачке грознице. Сви вајају у камену, изражавају своје виђење света у њему. ("Артист број 1", Бернард Матамера, каже да "Европљани не знају с каменом".) "Дела" девојчице од само три године откупљује УНИЦЕФ! Скулптуре ових неписмених људи излажу се у најелитнијим и најпрестижнијим галеријама света. Еминентни ликовни критичари и стручњаци убрајају петорицу ових скулптора - "наиваца" међу десет најбољих на свету. Нека дела ових Африканаца достижу цену од 36 хиљада долара. Међу купцима тих скулптура је и енглески принц Чарлс.

Од појаве Цариника Русоа, свет зачуђено посматра и диви се скулпторским и сликарским делима самоуких уметника, који се изражавају управља-

ни пранагом стварања који је човечанству оставио у наслеђе дивна дела праисторијских људи на зидовима пећина у Ласкоу, Кромањону, Африци... Село Тенге Њенге (симболичног имена Почетак Почетка!) је "ненајављена", самоникла и чудесна појава којој се свет диви.

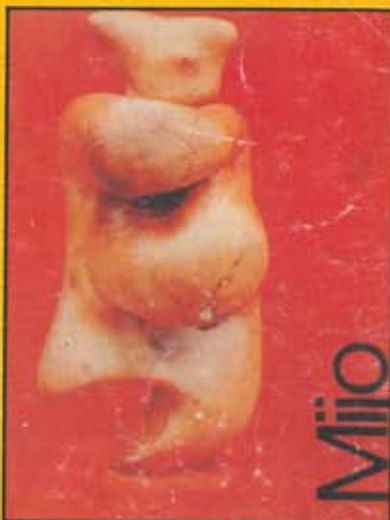
"Артист број 1" - та-

ко му пише на табли у дворишту куће - Бернард Матамера је изјавио новинару: "Ја имам само дух и таленат. Немам никакве школе за вајање. Ни остали немају, наравно... Ја морам да отворим камен, као банану, да му видим пукотине. Кад га отворим, онда ће и други да виде шта сам ја то угле-

дао унутра, у камену. Камен и ја смо пријатељи. Исто смо! Камен је без уметника ништа. Такође, ништа је и уметник без камена. Тек заједно смо нешто. Јер, твоја уметност долази изнутра. Ум и дух сарађују, допуњују се, мешају".

Бернард Матамера је рекао: "Био сам на Новом Зеланду. Тамо су сва дела иста, као да је све то једно. Једнолична су. То није вредност! Видео сам радове Хенрија Мура, кад сам боравио у Европи. Занимљиве су му скулптуре. Али, кад сам видео вајарска дела једног уметника из Југославије, зове се Мијо... На жалост, заборавио сам му презиме, све сам претурио да нађем његово презиме. Нисам успео. (То је један од најпознатијих вајара Југославије, Мијо Мијушковић - прим. ред.). Био сам прво у Титограду, па сам онда прошао кроз Даниловград, и отишао у онај град у којем се прави пиво (Никшић!). Мијо живи тамо, одатле је он. Он је најбољи. Бољи је вајар од Хенрија Мура!"

В. Р.

Стваралачко буђење скривених уметника Африке изазива чуђење целог света: мисли ли овај поглавица да том континенту припада будућност, не тако далека?

Мијо Мијушковић

Човек пред којим је проговорио камен

О њему су песници певали стихове ● За њега критичари кажу да „зна говор тајне иако га никада неће превести на језик наше пролазности“ ● За њега професори кажу да је открио „пут ка новим ликовним појмовима“ ● За њега пријатељи кажу да Никшић није Никшић када њега нема ● С њим, горштаком и самотњаком другују црногорске врлети и кањони ● Њему локални моћници одузимају место живота и рада док са својим чудесним скулптурама борави у београдском ликовном павиљону „Цвијета Зузорић“ и у срцима многих Београђана

Доиста, ко је Мијо Мијушковић? Горостас дечијег погледа? Уметник који је имао више од двадесет самосталних изложби? Човек који је излагао у Паризу, Ремсу, Мулену, Кану, Ници, Лиону, Риму, Барију, Хесену, Штутгарту, Хамбургу, Манхајму, Ослу? Маг пред којим је камен отворио душу? Човек који несобично дарује доброту и љубав? Особењак који се храбро вере по црногорским и животним врлетицама? Реинкарнисани лик Хемингвејевих романа? Све то и много више, јер шта год о њему рекли, увек ће остати још нешто неизречено.

Мијо Мијушковић је дошао у Београд. Својим чудородним дрвеним и каменним скулптурама испунио је галерију Уметничког павиљона „Цвијета Зузорић“ на Калемегдану. Дружио се с песницима, сликарима, професорима, критичарима, новинарима и обичним људима.

Прошетао је пред телевизијским камерама и кроз новине да он се поново вратио у црногорске гудуре.

Мијо је човек који не прича, а када прича, онда то ради дуго вајајући рукама ваздух као скулптуру, оплемењујући своју причу топлим и насмејаним очима изнад којих су се угнездиле густе обрве као лањско иње.

„Човек увијек шреба живети и постојати због смисла живота“ — вочиње своју причу тихо и разложно Мијо Мијушковић. — „Без обзира чиме се човек бави, ако нађе љепоту у томе што ради, онда је већ осмислио своје постојање. Мислим да се код нас више од деведесет одсто људи бави пословима за које нема ни воље ни афинитета и да сви несборазуми и трагедије настају баш из тога. Ја сам дуго шражио свој смисао у својој метеоролошкој служби, где сам

поцео да радим и где сам био у контакту с природом. Био сам једин од оснивача те службе у Црној Гори. Радили смо с много ентузијазма без икаквих услова. Никакав проблем нам није био да иђемо око 20, 30 километара. Оног момента када сам схватио да од мене ништа не зависи у томе што радим, почео сам да размишљам о смислу тога што радим. Ја нијесам желио да останем у тој бесмислу које стварају бесмислени људи. Искористио сам то што сам у тој послу уочио природу.

У мени је још из дјетињства постојало интересовање за природне облике, али је то некако било пригушено. Излазећи из те створачно-бирокарске службе, отишао сам у једно мало мјесто Црквице, које је било специфично по обимним атмосферским падавинама у крајњим временским интервалима. Та огромна водена маса која падне за пар секунди остала је на њему чуднованим облицима. Помислио сам што би било фино ухватићи и прикапати ту драматичку борбу за остатак. Тада сам у себи први пут јасно осјетио тај уметнички импулс. Можда је прва скулптура коју сам

направио једна дивна женска глава коју сам извајао од неке рачуњане дрвезине.

Када сам коначно схватио да нема среће у послу коме сам се потпуно предао, сипајем околности нашао сам се на Жабљаку, иза кога је село Црна Гора, а до њега кањон Сушице. С једне његове стране је Тара, с друге Дурмитор, а он је дивљији и од саме Таре. Било је тридесет година нуле, а ми смо пролазили превојем на коме су били гробови оних људи који су као и ми заморени и ознојени сјели ту да се одморе. Ту нема нимало снијега, јер су јаки вјетрови све одијели, ништа није живо, осим једног бора криваја. Потпуно је био савијен, али је отишао у тој суровости, дивљини и тежоти. Тада сам зажелио да искажем својим језиком ту величанствену борбу. Ето, то су ти први импулси стваралаштва.

Мијо није човек кога ваља прекидати у говору. Он прича с много стрпљења и подробности исто онако као што природа ваја своје облике. Па ипак, разговор који водимо и знатичеља дају ми за право да га понешто питам: Постоји неки природни свој посла којим си се бавио и уметности коју ствараш, али је од свега највероватније,

ЗАГРБАЈ

најбитнија радозналост која те је ка томе вукла?

— Говориш као да ме много познајеш. Да, увијек ме је интересовало шта се где дешава.

Питам га како му се догодила прва изложба. Његово лице поприма израз човека који не воли о томе да прича.

— То је нешто друго. Све оно што се одиграва око тебе, око изложбе, као да се одиграва неком другом човеку. Дуго нијесам хтио да излажем, али човек ради нешто зато што му је то драго и зато да се то неком допадне. Не знам како се то догодило. Илагање је скопчано с великим напорима. Ту се дешавају некакве ствари које немају никакве везе ни с умјетношћу, ни с тобом, ни с природом. Нарочито код нас при излагању налазиш на бројне прејуре и онда изгубиш вољу за тим. Човек има неке границе које не може да пређе. Ја сам и на Канском фестивалу званично, својим дјелима, представљао нашу земљу, а морао сам да илалтим картиу.

Инсистирам: Вратимо се лепшим темама. На скупу који је организован у павиљону „Цвијета Зузорић“, поводом твог дела, а који је окупио више еминентних критичара, песника, уметника и професора, критичар Свето Бошњак је добро приметио да ти познајеш душу камена и сваку црту која је утиснута на неколико сантиметара испод његове коре. Одакле то осећање у теби?

— Човек инстинктивно повјерава своје претпоставке и осећања. Како? То ни сам не умјем да објасни. Некада узнем неки камен који ми се учинио фантастичним. Ставим га и ништа. Па се питам што сам га вукао, што ме жада коштао и што сам и посљедњи динар потрошио. Прођу три године и одједном неки ђаво ти дође и у њему откријеш оно што си тражио. То је откривање истине у материјалу. Све човек треба да осматра, да са свим има додир, да о свему размишља. Треба развијати што што је природно у човеку.

Сада му очи поново сјае оним жаром човека који воли. Питам га: Ти си повезивао свој камен с одређеним поднебљем — Тара, Лепенски вир, Света гора, Луксор. Ниси ли тако повезивао

СКУП

Слика Р. ИВАНОВИЋ

и душу камена с тим исконским просторима?

— Баш тако. Хтио сам да се одрази душа тих простора кроз скулптуре које ћу направити. У Долини крајева, крај Нила, где су империјалне осцилације огромне, њихово сам између расукуких стварао један заштићен камен на коме се налазио онај фини аустријски прах бравећи интересантне олице. Онда сам примјетио да су хијероглифи у пирамидама исцисвани на сличан начин као

или облици које је природа урезивала у камен. У нашем манастиру Острироу открио сам сличан процес који се одиграо на потпуно другачији начин. Када сам сјео камен из Острироа и Карнака, установио сам да су у потпуности исти.

Да би човек стварао, мора да буде сам, али ти си створио свој радни простор „Метеор“ који је походило мноштво духовних људи као какав свети простор?

— Тај „Метеор“ је метеоролошка станица коју сам

уредио. Усадио сам се само да бих био с другачијим људима. То ми омогућава да сачувам свој интегритет. Схватио сам то као највећу вриједност коју човек треба да чува. Ал што се њада. Људи желе на разне начине да те онемогуће. Ево, ја сам сада од некога кога сам смањрао пријатељем добио допис да шај простор треба да ослободим од ствари и људи. А ти су долазиле школе, екскурзије... Ипак смањрам да никад не треба флекнути пред злом. Њему се треба супротивљавати добротом и љепотом.

ОБЛИК

То је Мио Мијушковић. Толико редак и чудноват да пред његовим светом лепота, као попут онога у „Малом принцу“, једноставно застаје дах. Зар заиста за тог необичног представника природе нема животног и радног простора у првој еколошкој држави света? Зар ће заиста камион с његовим скулптурама поћи из Београда у неизвесност? Зар ће се и то догодити човеку о коме је критичар Свето Бошњак надахнуто написао: „Облик се рађа полако, из дубоке таме заганетности материје и бића, као потпуно нови становник света, једини представник своје врсте. И није никакво чудо што су песници тако дубоко доживљавали Мијушковићеве посебности и што су у њој откривали део властите тајне. Мио није ни почетак ни крај уметности, али он је осетио и једно и друго.“

Зоран ЈОВАНОВИЋ

MEĐUNARODNI FESTIVAL
POZORIŠTA ZA DECU
SUBOTICA, 1994-2013

MIJOVIH 20 FESTIVALA

INTERNATIONAL FESTIVAL
OF CHILDREN'S THEATRES
SUBOTICA, 1994-2013

MIJO'S 20 FEST

Kamen za pod ruku

Miju Mijuškoviću

U suton i sumrak,
U snu i na javi,
Sa Vučja i
Vučjeg dola,
Iz Vučje jame,
Dubokog dola,
I Gluhog dola,
Sa Lukavice ispod Žurimova,
Iz Zle Gore,
Iz Mrtvice,
Iz Mrtvog Dubokog,
Carevog Laza,
Pustoga Lisca, Tvrdoša,
Sa Babinog Zuba,
Iz Đavolje varoši,
Ispod Garča i Zagarča,
Ispod crkve,
Kraj majčinog groba,
Iz Pakistana,
Lahorea i Islamabada,
Meksika i Akapulka,
Iz plemena Inka,
Sa Himalaja,
Sa Kavkaza i Urala,
Sa Kamčatke i Čuhotke,
Sa Aljaske,
Sahalina i Kurilskih ostrva,
Magadana i Jakutije,
Talina i Tibeta,
Helsinkija,
Iz Jasne Poljane,

Iz Tare i Nevidea,
Iz Nevidboga,
Kraj humke Ane Ahmatove,
Iz Puškinovog sela,
Sa obale Neve,
I Nevskog zaliva,
Sa Volge i Volginih polja,
Iz kanjona Tare,
Pive,
Pivskog manastira,
Ispod Ostroga,
Sa Manitog jezera,
Iz Abakana i Irkutska,
Sibira i sibirskog prostranstva,
Iz Mongolije i mongolskih stepa,
Kolorada i Stjenovitih planina,
Svete Petke,
Sa Rile i Rilskog manastira,
Sićeva i Sićevačke klisure,
Vulkana i piramida,
Kamen pod ruku,
U ruku,
U obje ruke,
Na ramena,
Crne, zelene, modre,
Šarene, obojene,
Ljubičaste, sive,
Sa hiljadu boja,
Teške, olovne,
Šuplje, masivne,
Neobične, okrugle,
Krivonoge,
Krivoga nosa,

Pinokije,
Prinčeve i princeze,
Vještice, kiklope,
Šiljate, oblika raznih,
I ne znam kakvih sve i otkuda,
Pa pravac pod Haj-Nehaj,
U Suvi Potok,
Kod Mija...
Šta ću, šta mogu:
Zarobio me kamen i moj Mijo.

Slobodan Marković

М. МИЛУШКОВИЋ
"ОЉА У ОКЛОПУ"
КВАРЦ

МЕЂУНАРОДНИ ФЕСТИВАЛ
ПОЗОРИШТА ЗА ДЕЦУ
СУБОТИЦА ГОСЛАВИ-

INTERNATIONAL FESTI
THE CHILDREN'S THEAT